

STATEN, KAPITALET ELLER MEDBORGAREN

- vem finansierar civilsamhället?

2022

Innehållsförteckning

Förord.....	3
1. Slutsatser och rekommendationer.....	4
1.1 En ny ekonomisk värld.....	4
1.2 Bidragsgivare eller uppdragsgivare?	6
1.3 Megatrender revisited	8
1.4 Fem rekommendationer.....	9
2 Omvärldens påverkan	11
2.1 Kris, krig och konjunktur.....	12
En stark arbetsmarknad kan bli ”krockkudde” för ekonomin.....	12
Inflationen urholkar disponibel inkomst.....	13
Hårdare kommunala prioriteringar kräver mer samverkan	16
2.2 Ledarnas syn på framtiden	16
2.3 Uppdragsgivare eller bidragsgivare – hur ser finansiärer på sin roll?	19
Exempel: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)	20
Exempel: Postkodstiftelsen	21
3 Civilsamhällets förutsättningar	24
Finansieringskällor för civilsamhället.....	25
3.1 Staten.....	28
Köp och bidrag från kommun och region	29
3.2 Kapitalet.....	30
Företagens inställning till hållbarhet och samhällsansvar.....	31
Gåvor och bidrag från företag återhämtar sig kraftigt efter pandemin	32
Fortsatt stor optimism kring företagen som inkomstkälla	35
3.3 Medborgaren.....	35
Demografi.....	35
Fattigdomen ökar i Sverige, men också antalet miljardärer	39
Kriser ökar allmänhetens engagemang.....	40

Medborgaren och det ideella arbetet.....	43
Medborgaren som medlem	46
Medborgaren som givare	47
Om rapporten	53
Rapportens källor	53
Civilsamhället och urvalet i ledarnas undersökning.....	55
Kontakt.....	56

Förord

Det är nionde året som Giva Sverige och PwC sammanställer kunskap i syfte att visa på förutsättningarna för finansiering av civilsamhället. Enligt den senaste statistiken från SCB växer sektorn och det civila samhällets bidrag till BNP år 2020 är med 3,1% lika stort som detaljhandelns. "Staten, kapitalet eller medborgaren – vem finansierar civilsamhället?" är tänkt att vara en kunskapsbas som organisationer, beslutsfattare, företag och andra intressenter kan ha nytta av för att bättre förstå förutsättningarna för finansiering av ideella organisationer. Vi hoppas på detta sätt bidra till civilsamhällets utveckling i samklang med omvärlden och de förändringar som ständigt pågår.

De senaste åren har i olika grad och på olika sätt varit präglade av stora omvälvande händelser och skeenden som i sin tur blivit en stark bidragande faktor till att världen nu står på randen till recession. Konjunkturläget är också en anledning till att all form av finansiering för civilsamhället just nu är osäker, oavsett om den kommer från medborgarna, kapitalet eller staten. För att förstå civilsamhällets förutsättningar att hantera dessa olika skeenden och ha tillgång till finansiella medel för att uppfylla sina ändamål, fokuserar årets rapport både på de strukturella förutsättningarna och de omvärldsekonomiska konsekvenser som civilsamhället måste förhålla sig till.

Rapporten inleds med slutsatser och rekommendationer. I de två följande kapitlen ges först en bild av omvärlden ur tre perspektiv och sedan en fördjupande beskrivning av civilsamhällets förutsättningar och finansiering från staten, kapitalet och medborgaren. Utifrån rapportens material är våra rekommendationer till civilsamhällets organisationer:

- 1. Förutsättningarna förändras – se över er finansieringsstrategi**
- 2. Bestäm den roll ni ska ha – röst, gemenskap eller service**
- 3. Samverkan för finansiering**
- 4. Solidaritet i civilsamhället**
- 5. Var uppmärksam på megatrenderna**

Vår förhoppning är att den här rapporten bidrar till att bygga upp kunskap om civilsamhället och dess förutsättningar men också att du som läser den blir inspirerad och får med dig några nya infallsvinklar.

Avslutningsvis vill vi rikta ett stort tack till David Nergårdh, Mårten Palmefors och Emilia Velin Pastén som har tagit fram och bearbetat underlag och material till rapporten.

Stockholm i november 2022

Charlotte Rydh
Giva Sverige

Johan Sverker
PwC

1. Slutsatser och rekommendationer

1.1 En ny ekonomisk värld

Flera samverkande händelser i omvärlden, främst resursknapphet och krig, har ökat den ekonomiska osäkerheten och drivit upp inflationen samtidigt som värdet på tillgångar som aktier och fastigheter har fallit. Mycket talar för att civilsamhälleorganisationerna under de närmaste åren kommer att ha nya förutsättningar för sin finansiering eftersom de tre huvudkällorna staten, kapitalet och medborgaren påverkas på olika sätt.

Det är troligt att kommuner i tuffare ekonomiska tider kommer att prioritera den lagstadgade verksamheten, vilket kan drabba områden som idrott, kultur och fritid där många ideella organisationer är aktiva och delvis har finansiering från kommunsektorn. Samtidigt påverkar den ekonomiska nedgången främst de som har det sämst i samhället. Här har kommunerna ett grundläggande ansvar, som inte alltid räcker till för alla behov. Det skapar en ökad efterfrågan på civilsamhällets organisationer - samtidigt som finansieringen av insatserna åtminstone delvis måste komma från den privata sektorn.

Det innebär en strategisk fråga om vilken roll civilsamhället ska ha. Hur ska balansen mellan röst och service se ut? Bör civilsamhället "lösa" de akuta problemen för människor genom konkreta insatser eller säkerställa att stat och kommuner gör prioriteringar som säkrar ett anständigt liv för många? I båda fallen måste frågan också ställas vem som ska finansiera arbetet.

Ställt på sin spets – ska civilsamhället vara det sista skydds nätet eller sträva mot att alla människor klarar sig utan skydds nät?

Som framgår av rapporten har skillnaden i ekonomiska förutsättningar för olika grupper i samhället ökat under lång tid. Sverige har ett rekordstort antal miljardärer, enligt vissa nästan flest i världen per capita. Hur ska eller bör detta påverka civilsamhällets organisationers strategier för ändamålsarbete och finansiering?

Ansamling av kapital hos ett mindre antal personer är en verklighet som civilsamhället behöver förhålla sig till och som kan ge goda förutsättningar för en filantropisk eller mer riskbenägen finansiering av olika typer av ändamål, men också medföra förväntningar på att en större del av finansieringen ska komma från privat kapital. Det är således än mer viktigt än vad som beskrevs

i 2020 års rapport att civilsamhället aktivt stärker och fokuserar på att få det privata kapitalet att vilja bidra i olika former av sociala investeringar drivna av civilsamhällets organisationer.

En effekt av inflationen är att offentliga bidrag som sätts i fasta belopp i förväg, räcker till mindre verksamhet när kostnader för lokal, personal och material stiger. Det mesta av dessa effekter kommer att slå igenom under 2023 när hyror och löner justeras med inflationen som grund. Så småningom kommer sannolikt även offentliga bidrag att räknas upp, men det blir en eftersläpning som påverkar organisationernas ekonomi och förmåga att verka för sina ändamål.

När det gäller medborgarna har värdet på hushållens konfidensindikatorn inte varit så lågt sedan 1990-talskrisen. Det kan tyda på att medborgarna kommer att hålla igen sin konsumtion. Undersökningar visar dock att såväl givande som ideellt engagemang är relativt stabilt även i kristider. För de organisationer som har avgifter för att delta, finns emellertid en risk att färre anser sig ha råd, troligen främst bland hushåll med lägre ekonomisk standard. För att upprätthålla idealet om ett civilsamhälle för alla, kan detta kräva att organisationer hittar nya sätt att finansiera deltagande, åtminstone för vissa grupper.

Än så länge tycks arbetsmarknaden vara stark, vilket betyder att de allra flesta går till jobbet och upprätthåller det mesta av sin konsumtion. Civilsamhällets organisationer bör dock vara vaksamma. Om arbetslösheten ökar, kan det snabbt komma att bli betydligt bistrare finansiella tider, samtidigt som kraven på organisationerna ökar.

Naturligtvis påverkas även företagen av förändrade ekonomiska förutsättningar, men skillnaden mellan företag och branscher är stor. Generellt är företagets finansiering av civilsamhället svårfångad i statistik, men omfattningen av företagets stöd är relativt andra källor sannolikt begränsad. Kraven på och viljan från företag att vara goda samhällsaktörer har ökat över tid vilket bland annat manifesteras i ökade krav på hållbarhetsrapportering. Företagens resurser kombinerat med en ökad ambition att också ta in hållbarhetsaspekter i affärsverksamheten, kan öppna nya möjligheter för civilsamhällets resursanskaffning.

De senaste åtta åren har kapitalvinster (finansiellt netto) i genomsnitt utgjort ca 12% eller 15 miljarder kronor/år av civilsamhällets intäkter. Det finns en tydlig risk att kapitalavkastningen de kommande åren inte kommer att kunna ligga på samma nivå.

Den nya ekonomiska världen återspeglas också i årets undersökning till ledare i civilsamhället där det framkommer en mindre ljus bild än tidigare år, även inkluderat när pandemin slog till 2020. De ser mindre positivt på framtiden för såväl sin egen organisation som för tillväxten av civilsamhället i stort. Andelen ledare som ser positivt eller mycket positivt på tillgången till finansiella medel för sin organisation de kommande åren visar det lägsta värdet sedan mätningens start med 43% och andelen negativa är den högsta med 23%. Samtidigt är majoriteten positiva och optimismen är fortsatt hög för den egna organisationens utveckling, vilket ändå ger hopp för framtiden och civilsamhällets utveckling.

1.2 Bidragsgivare eller uppdragsgivare?

De som finansierar civilsamhället; staten¹, kapitalet eller medborgaren kan se på sin finansiering på olika sätt. Ett sätt att skapa struktur är att se finansieringsbeslutet på en skala mellan bidrag och uppdrag.

Bidrag handlar om att finansieringen sker utan konkret krav på motprestation, även om det självklart finns förväntningar på att organisationen ska arbeta med vissa verksamheter/frågor, kanske även på vissa sätt. Uppdrag handlar om en konkret förväntan på en motprestation. I tabellen nedan visas exempel på olika typer av finansiering från de tre finansieringskategorierna.

	Staten	Kapitalet	Medborgaren
Bidrag	Organisationsbidrag, verksamhetsbidrag	Gåvor	Gåvor Medlemsavgifter
Uppdrag	Uppdragsersättning, projektbidrag, upphandlad verksamhet	Sponsoravtal, samarbeten, inköpta tjänster	Deltagaravgifter, köpta tjänster, lotterier

Hur mixen mellan olika typer av finansiering ser ut varierar stort inom civilsamhället. Det går inte generellt att säga att en viss typ av finansiering är bättre eller sämre än en annan. Många organisationer skulle nog önska att alla intäkter bestod av bidrag utan förbehåll, men om det innebär att en stor del av resurserna då inte alls fanns tillgängliga, är valet sannolikt inte lika lätt. Eftersom det inte ännu finns tecken på att stora summor projektbidrag inte fördelas på grund av brist på sökande indikerar det att civilsamhällets organisationer prioriterar att ha resurser även om de är styrda högre än att inte ha dem alls.

Däremot visar undersökningen bland ledare att en av fem organisationer i hög grad har anpassat sin verksamhet för att svara upp mot finansieringskrav. Ytterligare drygt 20 % av ledarna uppger att de i någon grad anpassat sin verksamhet till finansieringskrav.

När det gäller kapitalets finansiering av civilsamhället finns generellt krav på motprestation eftersom företaget i allmänhet inte ger bort pengar, och som nämndes ovan innebär krav på och vilja från företag att arbeta mer med hållbarhet också nya möjligheter till samarbeten och partnerskap. Det tycks också finnas relativt sett en större förståelse från företag att även

¹ Med staten avses här hela den offentliga sektorn

civilsamhällets organisationer har kostnader för overhead, administration och försäljning/insamling och därmed en större acceptans för att organisationerna behöver kostnadstäckning för projekt.

Kapitalet kan också fungera som en viktig bidragsgivare i form av stiftelser kopplade till företag eller företagare, som kan vara både friare och mindre kravfyllda finansiärer än offentliga organ. Den stora kapitalansamlingen hos vissa individer som också nämndes kan skapa förutsättningar för en utvecklad filantropi, vilket både kan innebära fler uppdragsgivare och fler bidragsgivare. Finansiering från företag genom samarbeten är den intäktskälla som ledarna i vår undersökning också ser mest positiv utveckling för i framtiden. Även om den enligt tillgänglig data fortfarande är en relativt liten del av den totala finansieringen utgör vanligen företags och stiftelsers bidrag en större andel än allmänhetens för små och medelstora organisationers finansiering. Men frågan är förstås hur rimliga förväntningarna på en ökning faktiskt är?

Hushållens finansiering av civilsamhället genom gåvor, medlemsavgifter, försäljning eller ideellt arbete är generellt mer i formen av bidragsgivare än uppdragsgivare, även om medlemskapet i varierande omfattning kan innebära en sorts uppdrag med förväntningar om konkreta nyttor kopplat till medlemskapet. Gåvor kan också vara öronmärkta för särskilda ändamål men det finns ofta större frihetsgrader att använda dem där det bäst behövs inom det aktuella ändamålet än för projektbidrag.

I årets rapport framgår att hushållens finansiering i form av gåvor och medlemsavgifter ökar som andel av disponibel inkomst, och de senaste åren visar på en uppåtgående trend. Vårt glassindex, som visar allmänhetens givande i förhållande till konsumtion av glass och sötsaker, har visserligen sjunkit något men trenden är tydlig, glassindex stiger.

Alltså verkar medborgarens finansiella stöd för civilsamhället vara stabilt. Detta påverkas givetvis av den ekonomiska utvecklingen nämnd ovan och även om givare och medlemmar generellt är bidragsgivare, röstar de också med fötterna. Det innebär att medborgarens stöd snabbt kan ändras, positivt eller negativt, när en organisation driver en fråga eller hamnar i blåsväder av olika skäl.

Även staten är fortsatt en stabil finansiär och som en följd av pandemistöd har andelen offentliga bidrag till civilsamhället ökad markant under 2020. Mycket av den offentliga finansieringen är kopplad till uppdrag och projekt där det finns en förväntan om konkreta motpresentationer. Det finns emellertid en ökning av de politiska riskerna kopplat till civilsamhällets finansiering.

Vi ser inte ännu en systemförändring men det finns tecken på att vissa rättighetsorganisationer ifrågasätts på politiska grunder, att bidrag till muslimska organisationer ifrågasätts mer än bidrag till andra organisationer och att studieförbunden som grupp har ifrågasätts mer än tidigare. Detta kan delvis kopplas till att den höga tillit som funnits i den offentliga

bidragsgivningen till civilsamhället, och som medvetet eller omedvetet missbrukats av några organisationer, har påverkats. Men delvis tolkar vi det som en antydning till förskjutning av synen på bidrag till civilsamhället som innebär att organisationer som inte verkar i enlighet med den rådande politiska normen inte ska erhålla offentliga bidrag.

Anpassning till finansiärer och en ökad politisk risk tillsammans med hot mot företrädare i civilsamhället som belysts i tidigare rapporter innebär med stor sannolikhet att utrymmet för civilsamhället har krympt i Sverige, även om det i en global jämförelse fortfarande är stort. En tendens om vi lyfte i rapporten från 2019.

För alla kategorier finansiärer finns också en risk att knappare ekonomiska resurser på grund av sämre konjunkturläge och osäkrare globala förutsättningar, leder till en ökning av kravet på att "få valuta för pengarna", alltså en förskjutning från bidrag till uppdrag.

Den här rapporten visar att villkoren för civilsamhällets finansiering över tid ser stabila ut på aggregerad nivå och baserad på historiska data. Med de generellt förändrade samhällsekonomiska förutsättningarna, finns det dock ökade risker för att framtiden inte blir en kopia av historien. På organisationsnivå är självklart skillnaderna mellan olika organisationer stora både i hur förutsättningarna förändras och hur de framtida riskerna ser ut.

Förutsättningarna för arbete med bistånd tycks vara i stark förändring vilket är en utmaning för vissa civilsamhälleorganisationer. Å andra sidan har LOU öppnat för att ideella aktörer kan erhålla offentliga kontrakt i särskild ordning, vilket kan skapa nya möjligheter.

1.3 Megatrender revisited

När vi först introducerade megatrender i "Staten, kapitalet eller medborgaren" för åtta år sedan, skrev vi att de kommer att förändra vår värld på bara fem till tio år och det har de gjort. Frågan är hur de kommer att påverka de kommande fem till tio åren?

Megatrender är som stora vågor, vi kan inte förändra deras riktning men de är åtminstone delvis förutsägbara och det vi kan göra är att övervaka konsekvenserna för oss under tiden. Det är också säkert att en och annan organisation kommer att missbedöma vågen och antingen missa den helt och bli kvar i bakvattnet eller dras ner i dess underströmmar.

De fem megatrender vi valt att beskriva är

- Teknikutvecklingen
- Urbaniseringen
- Demografin
- Klimatförändringar och knapphet på resurser

- Den ekonomiska maktens förflyttning

Det är tydligt att teknikutvecklingen de senaste åren fundamentalt har förändrat förutsättningarna för civilsamhället. Vårt sätt att mötas har förändrats, sättet att driva och påverka politiska frågor har blivit annorlunda, val kan påverkas. Staters möjligheter att övervaka sin medborgare har förändrats. Kanaler för att samla in pengar och väcka engagemang har blivit fler, enklare och mer direkta.

Urbaniseringen fortsätter, trots den lilla pandemipausen, och förändrar var människor bor och kanske också hur de tänker politiskt och om sig själva och sin roll.

Den snabba demografiska förändringen i Sverige har varit en grundton i nästan alla politiska samtal de senaste åren. Sannolikt är den en starkt bidragande faktor till det politiska landskap vi har idag.

Den nu aktuella diskussionen om elbrist och elpriser, visar hur snabbt knapphet på en viktig resurs får oss att tänka om och prioritera på nya sätt. Den inflation som påverkar de ekonomiska förutsättningarna har till stor del sin grund i knapphet på resurser, bland annat på grund av sämre fungerande handelsflöden som i sin tur delvis beror på pandemin och dess följder. Klimatförändringarna påverkar idag det dagliga livet för många miljoner människor och direkt och indirekt även civilsamhället.

De effekter ett stängt Kina under pandemin fick på handelsflöden och de nya säkerhetspolitiska hänsyn som tas, visar med all önskvärd tydlighet att den ekonomiska och kanske också den politiska makten förflyttar sig österut. Det blir tydligare och tydligare att den liberala demokrati som är grunden för det svenska civilsamhällets nuvarande organisering, kan komma att utmanas av andra sätt att organisera samhällen.

Mycket har hänt de senaste åtta åren - hur kommer de närmaste åtta att påverka din organisation, och hur planerar ni idag för att hantera megatrendernas svepande vågor?

1.4 Fem rekommendationer

1. Förutsättningarna förändras – se över er finanseringsstrategi

Denna rapport ger en övergripande bild av civilsamhällets förutsättningar för finansiering och resursanskaffning. Förutsättningarna för enskilda organisationer varierar, men en rekommendation till alla är att se över sina strategier för finansiering och göra en bedömning av hur den annorlunda ekonomiska verklighet vi kommer att leva i de närmaste åren påverkar era finansörer och därmed era förutsättningar. Från ett organisationsperspektiv innebär det att det är viktigt att skapa en så bred finansieringsbas som möjligt för att ge frihet att även kunna driva frågor och verksamhet som för tillfället inte anses politiskt prioriterat eller utgör något som för tillfället är prioriterat av finansörer.

2. Bestäm den roll ni ska ha – röst, gemenskap eller service

Sämre möjligheter att finansiera välfärden både i pengar och i arbetskraft riskerar att sätta större press på civilsamhället att fylla i de luckor som staten, kommunerna och regionen inte klarar av att hantera. Civilsamhällets organisationer behöver bestämma sig för sin roll och sina strategier i förhållande till en sådan situation. Ska civilsamhället lösa de akuta problemen, komplettera med annat eller påverka samhällets prioritering av resurser? Eller kanske ta på sig flera av rollerna? Att skaffa stabil och stark finansiering samt rätt kompetens kopplat till den valda strategin blir viktig för att inte bara vilja utan också kunna fullfölja strategin.

3. Samverkan för finansiering

De närmaste åren tycks innebära en ökad knapphet på resurser för den offentliga sektorn, kanske främst på kommunal och regional nivå. Men även hushåll och företag kommer att påverkas negativt. Ett viktigt budskap till alla organisationer är att analysera hur det förändrade ekonomiska läget påverkar finansiärernas möjligheter och vilja att finansiera och/eller samverka med civilsamhällets organisationer. Här finns flera utmaningar, samtidigt som civilsamhällets aktörer kan ha unika förutsättningar att agera över sektorsgränser och skapa nya kreativa lösningar på samhällsutmaningar med finansiering från olika källor.

4. Satsa på solidaritet i civilsamhället

Förändrade omvärldsförutsättningar, såväl ekonomiska som politiska, påverkar samhällskontraktet och därmed civilsamhällets roll. Förändringarna kan också leda till att vissa organisationer och ändamål gynnas, medan andra missgynnas. Varje organisation har självklart ett ansvar för sitt ändamål och sina medlemmar och målgrupper, men det är viktigt att det inom civilsamhällets organisationer finns en medvetenhet om att förändringar i samhällskontraktet påverkar civilsamhället som helhet och att det i vissa frågor kan vara viktigt att agera gemensamt och solidariskt.

5. Var uppmärksam på megatrenderna

De fem megatrender som vi belyst i de tidigare rapporterna fortsätter att påverka både finansiering och förutsättningar för ändamålsverksamhet. Mycket har hänt de senaste åtta åren - hur kommer de närmaste åtta att påverka din organisation, och hur planerar ni idag för att hantera megatrendernas svepande vågor? Att även i tider av kris och osäkerhet är det viktigt att ha fokus på det långa perspektivet och de stora trendernas inverkan.

2 Omvärldens påverkan

Nedan presenteras underlag till de slutsatser som diskuterats i de första kapitlen. Detta i form av fyra intervjuer med personer med insyn i de två huvudområdena konjunkturläget och relationen mellan uppdragsgivare och bidragstagare, material från ledarnas undersökning samt olika former av statistik och siffror som ämnar att hjälpa till att ge en bild över hur dessa övergripande frågor kan tolkas och förstås.

Efter två år präglade av Covid-19 där civilsamhället snabbt behövde ställa in, ställa om och tänka nytt, landade världen i februari 2022 i en ny politisk verklighet i och med Rysslands invasion av Ukraina. Civilsamhället svarade återigen upp med hjälp och stöd av allmänheten, företag och organisationer. Statistik från Giva Sveriges medlemsorganisationer visade att redan tre veckor efter invasionens start hade svenska folket och näringslivet gett närmare 1,4 miljarder kronor i gåvor och donationer till ideella organisationer med verksamhet i och omkring Ukraina. I augusti 2022 hade insamlingen ökat till drygt 2 miljarder kronor. Både antalet gåvor och den genomsnittliga storleken på gåvor var väsentligt högre under februari och mars 2022 än vad som setts tidigare². Detta samtidigt som olika former av privata insamlingar av gåvor och förnödenheter till exempel genom sociala medier också slog nya rekord.

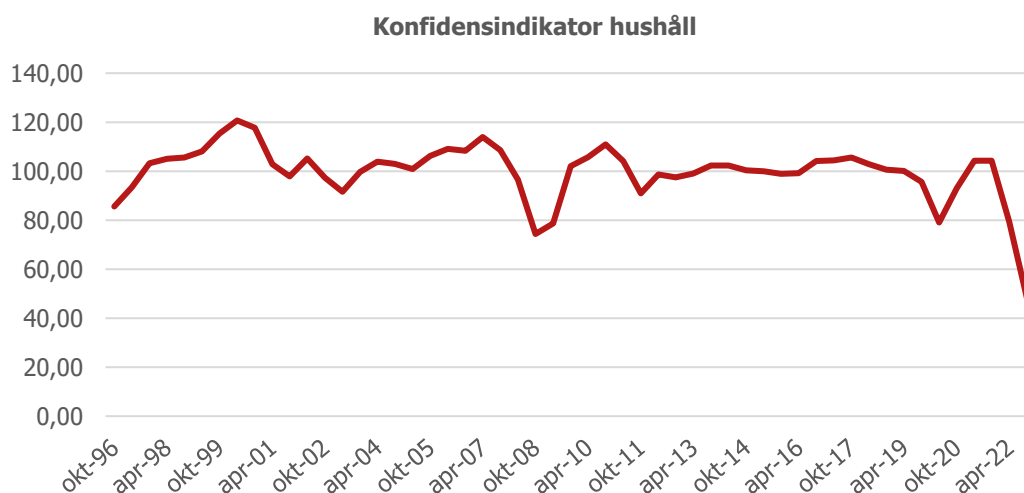
Under våren 2022 kom också nyheten att regeringen planerade att omfördela 9,2 miljarder kronor från biståndsbudgeten till finansiering av det svenska flyktingmottagandet, en omfördelning som sedan sänktes i två omgångar till att till slut landa i en nedskärning av biståndsbudgeten på 4,9 miljarder kronor³. För de organisationer inom civilsamhället som arbetar med biståndspengar innebar det att projektbudgetar plötsligt halverades eller helt togs bort, något som flera av Giva Sveriges medlemsorganisationer och andra vittnat om.

² Nyckeltal för gåvor Q1 och Q2, Giva Sverige

³ Regeringen.se

2.1 Kris, krig och konjunktur

Invasionen av Ukraina har tillsammans med en mängd andra faktorer bidragit till att världen under hösten 2022 står inför en stundande lågkonjunktur. Energipriserna skjuter i höjden, inflationen är på nivåer som inte setts sedan finanskrisen i början av 1990-talet och Riksbankens räntehöjningar som svar på den ökande inflationen är en av flera bidragande orsaker till en sjunkande aktie- och bostadsmarknad. Hushållens konfidensindikator som tas fram av Konjunkturinstitutet var i slutet av september nere på nivåer som inte setts varken i början av coronapandemin eller i samband med finanskrisen 2008 och även andra prognoser som Konjunkturinstitutet tar fram pekar åt samma håll. Även Nordea målar upp en mörk bild av konjunkturen i september 2022.

Figur 1. Källa: SCB 2022

En stark arbetsmarknad kan bli "krockkudde" för ekonomin

Samtal med Erik Spector om konjunkturläget. Erik är enhetschef realekonomisk analys på Konjunkturinstitutet (KI).

Erik Spector är enhetschef realekonomisk analys på Konjunkturinstitutet, en statlig myndighet med uppdraget att skapa bra underlag för ekonomiska beslut. Konjunkturinstitutet står bakom hushållens konfidensindikator som just nu ger en mörk bild av framtiden, men KI har samtidigt en tro på att den starka arbetsmarknaden kan fungera som en "krockkudde" för den snabbt sjunkande ekonomin.

"De allra flesta tror att deras ekonomi kommer att bli 'något sämre'. De har fått högre kostnader och det är klart att det kommer få betydelse för deras konsumtion, men tittar man på deras egen bedömda risk för arbetslöshet så har den inte gått upp."

Konjunkturinstitutet bedömer därför att så länge hushållens oro för att förlora jobben inte är så stor kommer sparandet inte öka, och även om det inte kan hålla upp konsumtionen helt och hållet dämpar det ändå fallet.

När Konjunkturinstitutet gör prognoser räknar de på en aggregerad nivå vilket gör att till exempel befolkningstillväxt innebär att konsumtionen på totalnivå inte minskar lika mycket. En annan anledning till att Konjunkturinstitutet tror att ekonomin kommer hålla sig rimligt stark framöver är att de prognostiserar statligt stöd på totalt 80 miljarder kronor (prognostiserat i början av oktober 2022), där 50 miljarder ska gå till hushållen och 30 miljarder till företagen, framför allt som elprisstöd.

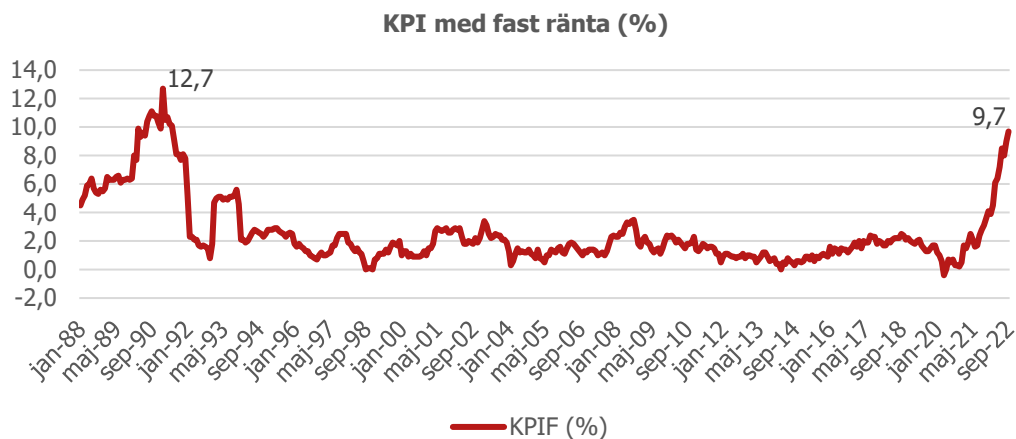
Konjunkturinstitutet tror att inflationen ska närma sig inflationsmålet (2%) mot slutet av 2023. Inflationen komplicerar också statens möjlighet att ge ut riktade stöd. Erik Spector menar att det finns tydliga risker med att skicka ut pengar i samhället i ett läge när inflationen redan är väldigt hög. I USA valde till exempel staten att skicka ut riktade stöd till alla medborgare i samband med coronapandemin;

"Det har också sin nackdel. Vi har en situation med en inflation som ligger på 10%. I det läget väljer [enligt prognosen] staten att skicka ut 80 miljarder till hushåll och företag som vi vet kommer att förvärra inflationen. Det gäller att vara lite försiktig från statens sida, det här är verkligen inte oproblemiskt"

Konjunkturinstitutet gör inga prognoser kring hur allmänhetens eller företagens givande riskerar att påverkas. Däremot konstateras att vissa former av konsumtion kommer att drabbas mer än andra, där dagligvaror förväntas hålla sig starkt medan olika former av sällanköp kan drabbas mer negativt.

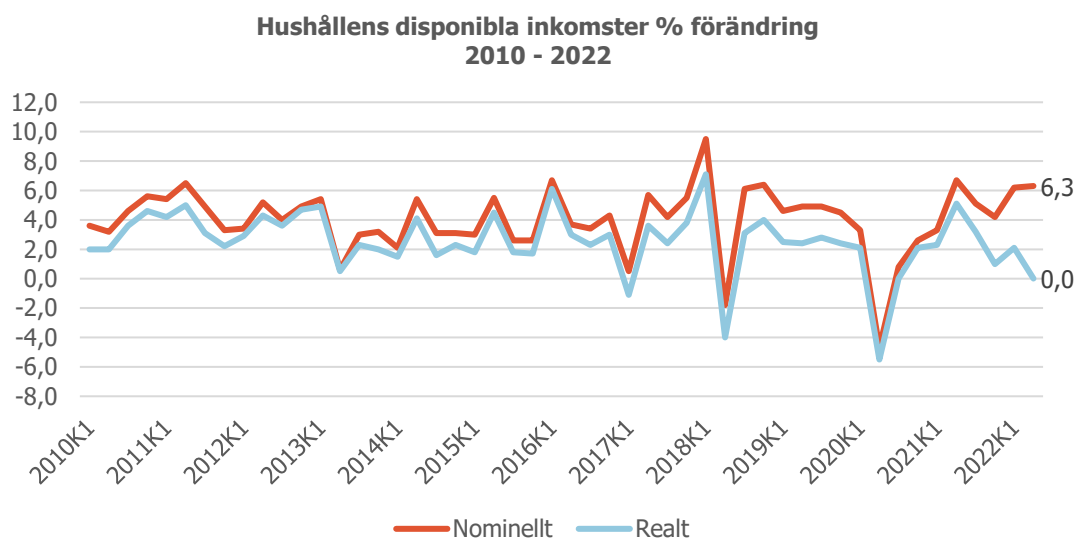
Inflationen urholkar disponibel inkomst

Något som kommer att ha en reell effekt på hushållens förmåga att finansiera civilsamhället är inflationen som i oktober 2022 ligger på nivåer som Sverige inte sett sedan finanskrisen i början av 90-talet.

Figur 2. Källa: SCB via Macrobond 2022

Så länge inte löneutvecklingen stiger lika fort som inflationen innebär det en reallönesänkning för hushållen, vilket minskar köpkraften. Detta påverkar självklart hushållens förmåga att finansiera verksamhet och organisationer inom civilsamhället.

Figur 3 Källa: SCB 2022

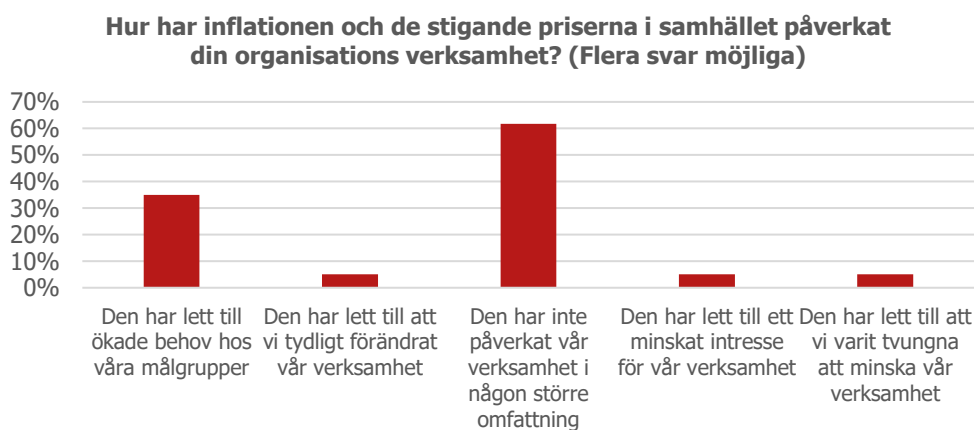
Forskning som gjorts i Storbritannien på givande i recession visar dock att givandet är relativt okänsligt mot recession⁴ på grund av substituerings effekter där givare ser att deras gåva blir mer viktig och hjälporganisationer får mer plats och utrymme i media och i samhället. Det kan

⁴ Cowley et al. "State of donation"

dock antas att denna effekt gynnar vissa delar av civilsamhället mer än andra. Enligt en studie från University of Chicago har givandet tidigare visat sig vara mer positivt påverkat av högkonjunktur än vad det har blivit negativt påverkat av lågkonjunktur och där följer också att givandet stärks mer av en ökande aktiemarknad än vad det faller vid en vikande aktiemarknad.⁵

Aktiemarknadens utveckling påverkar civilsamhällets finansiering på flera sätt, till exempel genom minskade värden på testamenten och aktiegåvor vid en vikande aktiemarknad. Under 2022 har Stockholmsbörsen fram till slutet av oktober fallit med drygt 26%, även om det är från rekordhög nivåer. Civilsamhällets organisationer påverkas också direkt av stigande inflation som påverkar kostnader för verksamheten negativt. Även om givandet skulle fortsätta stiga i takt som Giva Sveriges statistik visar⁶, leder inflationen till mindre reala resurser för civilsamhällets organisationer.

Enligt ledarnas undersökning har 62% av organisationerna ännu inte upplevt någon påverkan utifrån inflationen och de stigande priserna. De som säger att de har blivit påverkade nämner nästan uteslutande att de ser det genom ett ökat behov hos deras målgrupper. Civilsamhällets organisationer möter alltså ett större behov samtidigt som organisationerna själva är pressade av ökade kostnader.

Figur 4 Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

⁵ List, Peysakhovich, "Charitable donations are more responsive to stock market booms than busts"

⁶ Givandet i siffror 2021, Giva Sverige

Hårdare kommunala prioriteringar kräver mer samverkan

Samtal med Emelie Värja kring konjunkturläget. Emelie är tidigare forskningschef på Kommuninvest och nu huvudsekreterare i utjämningskommittén med uppdraget att utreda utjämningsystemet mellan kommunerna

Emelie Värja ser framför sig en situation där kommunerna kommer att bli tvingade att prioritera hårdare utifrån konjunkturläget, vilket i sin tur innebär en risk att allt som ligger utanför kommunernas primära uppdrag prioriteras ner.

”Man måste ju prioritera hårdare om resurserna blir knappare och då är det antingen att effektivisera, sänka ambitionsnivån eller höja skatterna, det är de olika delarna som man har att balansera med. Och då ligger det närmare till hands att dra ner på sådant som inte är obligatoriskt för kommunerna att göra.”

Effektiviseringar sker vanligen kontinuerligt och är svårt att öka mer i kris samtidigt som höjda skatter inte är ett troligt alternativ i en lågkonjunktur. Då återstår att sänka ambitionsnivån. En sådan sänkning av ambitionsnivån menar Emelie Värja borde delvis hamna vid sidan av de grundlagsstadgade delarna i kommunernas uppgifter, på områden där civilsamhället är en stark och viktig aktör. Områden som idrott och kultur är exempel på de områden som där det finns risk att verksamheten dras ner.

”En skola måste vi ha, det är lagstadgat. En arena måste vi inte ha. Då är det ju lättare att prioritera bort den.”

Emelie Värja menar att bred samverkan kan vara en del av lösningen på vägen framåt under den närmaste perioden.

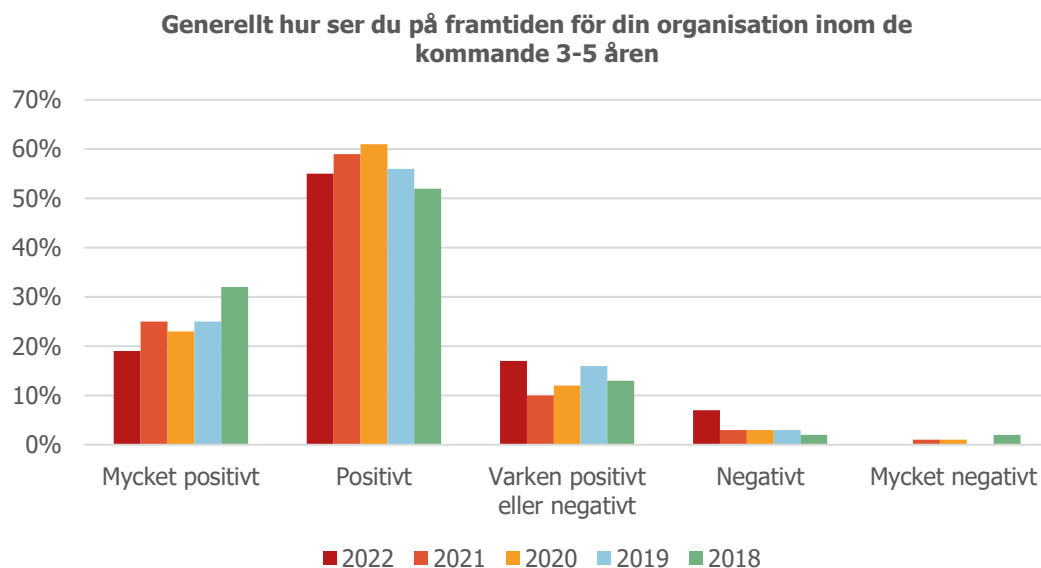
”Jag tror att samverkan mellan alla olika delar, kommun, region, civilsamhälle och marknaden också blir viktigare när man befinner sig i tuffare situationer. Vi har just gått igenom en pandemi som inte minst visade på styrkan i samverkan. Ukraina och flyktingvågen 2015, där slöt också kommun och civilsamhälle upp. Man löser det tillsammans!”

2.2 Ledarnas syn på framtiden

För att få en bild av hur organisationerna själva ser på civilsamhällets förutsättningar i stort, samt för den egna organisationen, har de högsta cheferna inom sektorn tillfrågats om deras syn på framtiden.

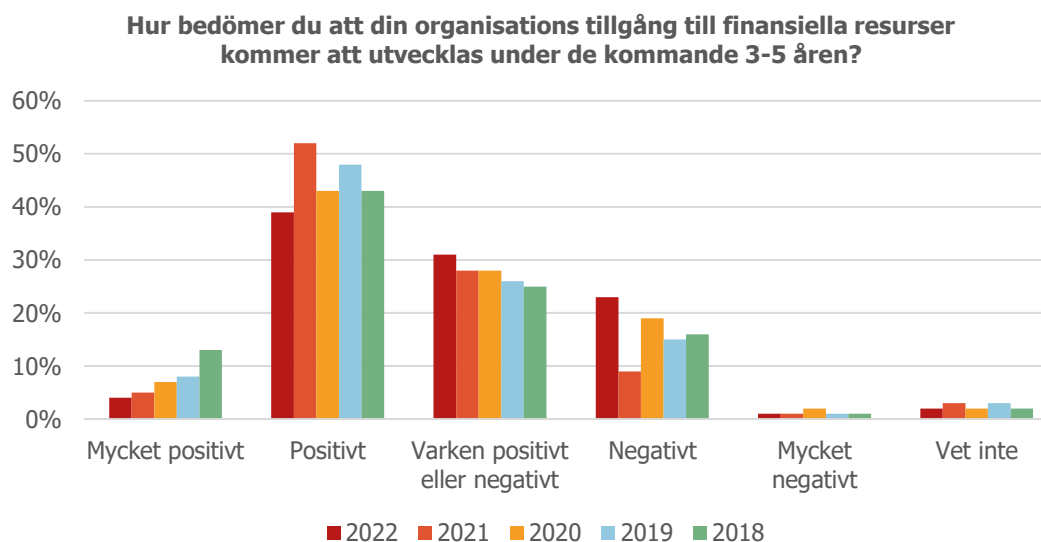
Ledarundersökningen 2022 visar på en minskande optimism hos civilsamhällets ledare. Även om majoriteten likt tidigare år är positiva till framtiden svarar allt fler att de ser negativt på framtiden eller är varken positiva eller negativa. Knappt en femtedel svarar att de ser mycket positivt på sin framtid, en förändring från en tidigare stabil nivå på 25%. Även i jämförelse med

2020 under pågående pandemi har ledarna nu en mer negativ syn på framtiden. Totalt sett ser 74% av ledarna positivt eller mycket positivt på framtiden jämfört med 84% 2021.

Figur 5. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

Ledarundersökningen 2022 visar också en kraftig tillbakagång i optimism gällande organisationens tillgång till finansiella resurser under de närmaste 3–5 åren. Andelen ledare som ser positivt eller mycket positivt på tillgången till finansiella medel uppgår till 43% och är för första gången sedan mätningarna startade under 50%. Detta speglar väl den ökande pessimismen hos hushållen.

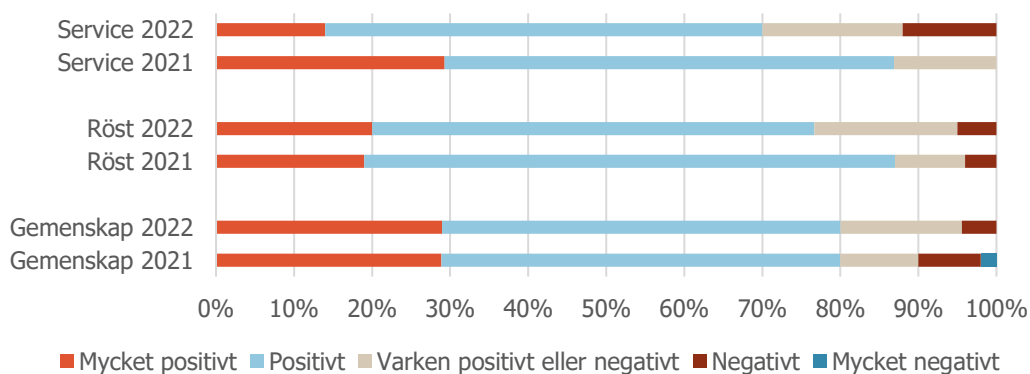

Figur 6. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

I undersökningen uppger 34% av ledarna att efterfrågan på deras verksamhet har ökat i samband med kriget i Ukraina. Bara 13% av organisationerna säger dock att deras organisations finansiering har påverkats positivt av kriget i Ukraina. Vi har alltså en situation där civilsamhällets organisationer ser en ökad efterfrågan både på grund av kriget i Ukraina och utifrån inflationen och de ökande kostnaderna. Samtidigt har åtminstone kriget i Ukraina inte i samma utsträckning lett till uppfattningen att det tillkommer mer medel att finansiera verksamheten med.

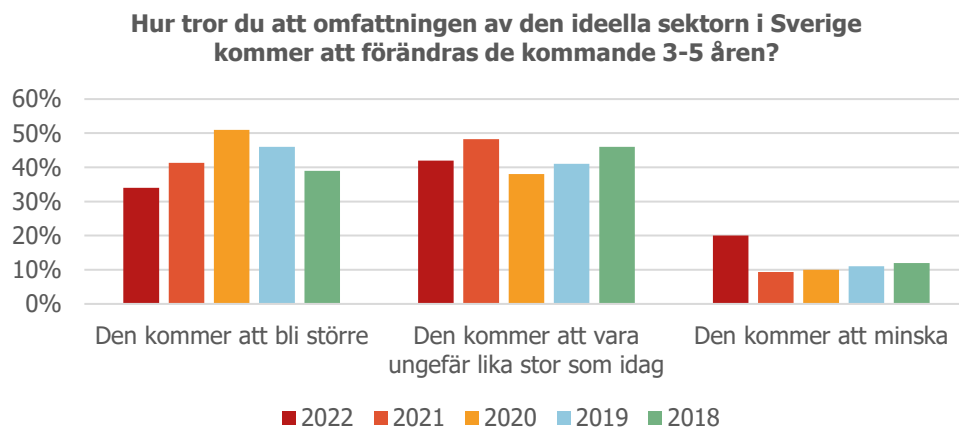
Den största förändringen i synen på framtiden finns bland de organisationer som tillhör Service (Vård, skola, omsorg) där 14% är mycket positiva till framtiden jämfört med 29% 2021.

Generellt hur ser du på framtiden för din organisation inom de kommande 3-5 åren

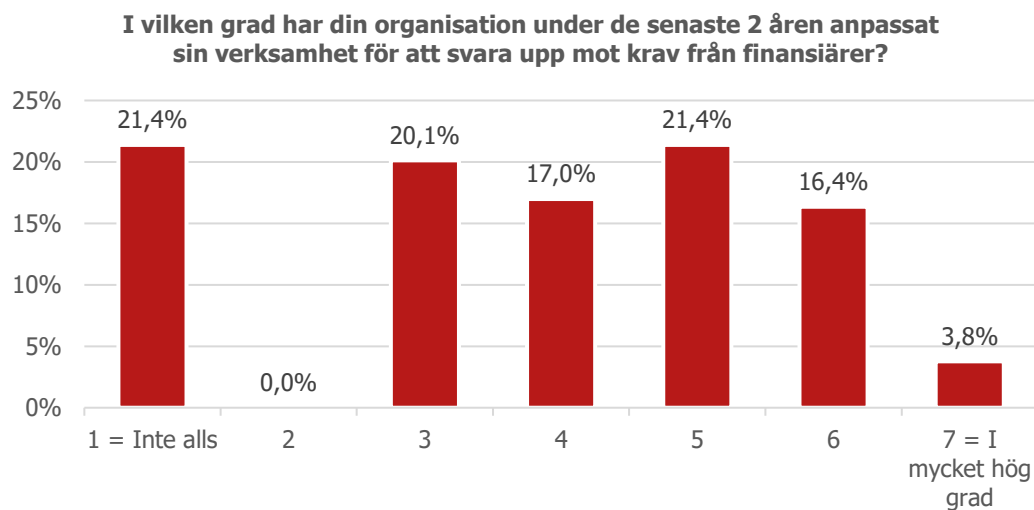
Figur 7. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

Något som också ändrats drastiskt 2022 är synen på om den ideella sektorn kommer att växa framåt under de närmaste 3–5 åren. 2020 trodde fler än hälften av organisationerna som tillfrågats att ideell sektor skulle växa framöver. Nu när Sverige står inför den största ekonomiska utmaningen på trettio år tror var femte ledare att civilsamhället kommer att krympa, mer än en dubbling från 2021, samtidigt som de som är positiva har minskat till 34% från toppen coronaåret 2020 då 51% trodde att civilsamhället skulle växa de kommande 3–5 åren.

Figur 8. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

Ledarnas undersökning visar att 4 av 10 organisationer upplever att de har behövt anpassa sin verksamhet för att svara upp mot krav från finansiärer (5–7 på en sjugradig skala). 20% av ledarna svarar att deras organisation inte alls har behövt anpassa sin verksamhet för att svara upp mot krav från finansiärer.

Figur 9. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

2.3 Uppdragsgivare eller bidragsgivare – hur ser finansiärer på sin roll?

Att förhålla sig till finansiärers krav och förväntningar är ett intressant perspektiv på civilsamhällets finansiering. När det gäller institutionella finansiärer som myndigheter, företag och stiftelser, kan skalan tänkas gå från en finansiering helt utan krav, en gåva eller ett

organisationsstöd, till ett upphandlat eller inköpt uppdrag på en konkurrensutsatt marknad, men även medborgaren kan uppfattas både som bidragsgivare och uppdragsgivare.

Det är en skala där många finansiärer och mellanformer av finansiering finns. Bakom skalan ligger förstas finansiärens syfte. Sker en transaktion av medel för att främja ideell organisering som ett egenvärde eller för att finansiären ska få en konkret nytta för den egna organisationen eller för den egna organisationens mål? I MUCF:s rapport "Organisationsbidragens användning och effekter" från 2021 beskrivs hur det kan vara svårt som organisation att få tillgång till stöd som går till att bedriva den löpande ordinarie verksamheten.

Finansiärens motiv påverkar hur fri organisationen är att använda medlen. Sättet att kräva återrapportering likaså. Ett rent organisationsstöd och ett rent uppdrag kan ur ett återrapporteringssperspektiv vara lika enkla då inget av fallen kräver någon detaljerad beskrivning av hur medlen används.

Det finns också flera andra viktiga finansiärsperspektiv varav ett handlar om tidsperspektivet, är finansieringen av engångskaraktär eller är det mer långsiktigt.

För att få en bild av finansiärsperspektivet intervjuades representanter för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) och Svenska Postkodstiftelsen. MUCF fördelar statsbidrag som ger stora och små organisationer möjlighet att bedriva verksamhet och Svenska Postkodstiftelsen har som uppgift att förmedla stöd till olika typer av projekt med hjälp av finansiering från överskottet till Svenska Postkodlotteriet.

Även om mycket av förutsättningarna och det arbete som görs liknar varandra vid en jämförelse mellan Postkodstiftelsen och MUCF finns också tydliga skillnader. Dels rent strukturella där MUCF ger ut både projekt-, verksamhets- och organisationsbidrag medan Postkodstiftelsen endast bidrar med resurser till specifika projekt. Dels i hur man utvärderar om pengarna använts på rätt sätt. MUCF använder sig av riktlinjer som utgår från den statliga värdegrunden och ser till att dessa riktlinjer följs upp under finansieringsperioden, medan Postkodstiftelsen lägger störst vikt vid hur metod och effekt beskrivs i ansökningarna och följer upp utfall för detta. För organisationsbidrag utgår MUCF också från vilket medlemsantal en organisation har medan Postkodstiftelsen inte har den typen av reglering.

Exempel: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF)

Samtal med Anna Löving, avdelningskoordinator på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF)

MUCF delar upp sina bidrag i projekt-, verksamhets och organisationsstöd där de olika formerna av bidrag har olika fördelningsnycklar som MUCF förhåller sig till.

Fördelningsnyckeln är ett fastställt beslut på hur fördelningen av bidraget ska se ut. Utöver det är den statliga värdegrunden en viktig grundsten som MUCF utgår ifrån i sin handläggning. Organisationer som får organisationsstöd har relativt stor frihet att disponera bidraget så länge som bidragets användning är enligt bidragets syfte och att organisationen redovisar bidragets användning.

”Vi styr inte vad organisationsbidraget går till så länge det är i enlighet med förordningens syfte, men det finns villkor för organisationen som bidragsmottagare att förhålla sig till”

När det gäller projektstöd styrs även dem av en egen förordning och har en egen avsatt summa pengar som ska fördelas till projekt som bäst uppfyller bidragens syfte. Att bedöma nyttan efter färdiga projekt är också ett viktigt område där MUCF involverar civilsamhället för att kontinuerligt utveckla det. När bidraget redovisas till myndigheten tittar MUCF på utfallet av projektet och analyserar resultat och effekter av bidraget/projektet. Det finns dock inga krav på effektmätning i de förordningar som styr projektbidragen. Enligt MUCF arbetar myndigheten aktivt med att minska den administrativa bördan för organisationerna, samtidigt som de som statlig myndighet kräver en kontroll för att säkerställa att bidraget går till organisationer som är berättigade bidraget. Anna Löving menar att bidragen ibland ifrågasätts och att det är viktigt för MUCF att utreda de fall där det finns misstankar om att bidraget inte har använts på rätt sätt.

”MUCF vill tillsammans med civilsamhället visa hur viktiga våra bidrag är. Men handläggningen kan inte helt och hållet vara tillitsbaserad. Vi måste kontrollera att bidraget inte betalas ut felaktigt.”

Även MUCF betonar arbetet som görs vid sidan om direkt finansiering för att stärka civilsamhället, där de till exempel tog en samordnande roll under pandemin för att ordna möten mellan olika civilsamhällesorganisationer för ett ökat kunskapsutbyte. Man har också involverat civilsamhällesorganisationer i arbetet med att ta fram kraven kring demokratisk uppbyggnad som ingår i det MUCF tittar på i en ansökan för att bedöma organisationens rätt till bidrag.

Exempel: Postkodstiftelsen

Samtal med Teresa Vieglins, vice generalsekreterare på Postkodstiftelsen

Postkodstiftelsens uppdrag är att främja en positiv samhällsutveckling och söka långsiktiga lösningar på såväl lokala som globala utmaningar. Detta görs utifrån övertygelsen om att världen blir bättre med starka ideella organisationer.

Att bedöma projektets metod, vilket görs innan projekt beviljas stöd, och att utvärdera nyttan, vilket görs efter avslutat projekt, är en viktig del av Postkodstiftelsens processer. Att bedöma nytta är ett område där Postkodstiftelsen ser att det finns en komplexitet och därför sker en kontinuerlig utveckling, framför allt på övergripande portföljnivå. En central tanke för

Postkodstiftelsen är att organisationerna ska få medel att testa och göra saker på nya sätt för att bidra till en utveckling av metoder i civilsamhället.

Det innebär givetvis också att ett projekt inte alltid blir exakt som det var tänkt i teorin. Då kan det finnas en uppfattning att pengarna inte utnyttjats på rätt sätt men för Postkodstiftelsen är det ständiga lärandet centralt och det måste vara möjligt även för ideella organisationer att våga vara innovativa;

” Att pengarna hamnar rätt kan ju betyda olika saker. Det är inte ovanligt att projekt inte går som de skulle; nya utmaningar uppstår, det händer något i omvärlden, organisationen inser att det planerade tillvägagångssättet inte var det bästa. Och där tycker vi att lärdomar är jätteviktiga. Lärdomar kan förbättra organisationernas arbete framåt, efter projektet. Då kan man diskutera om pengarna hamnade rätt eller inte, om projektet var ”lyckat”, men de [civilsamhällesorganisationerna] måste också få innovera.”

Även om Teresa Vieglins håller med om att Postkodstiftelsen som privat finansiär har större frihet än MUCF har Postkodstiftelsen också ett stort ansvar; både gentemot den egna styrelsen och föreningen bakom men också gentemot den enskilde lottköparen som är mån om att pengarna som går från dennes lott används på ett effektivt sätt. Framför allt är de ansvariga mot Postkodstiftelsens övergripande syfte; att främja en hållbar utveckling genom att stödja allmännyttiga organisationer som främjar en positiv samhällsutveckling eller söker långsiktiga lösningar på globala utmaningar.

Postkodstiftelsen ser också sin roll som bredare än att ”bara” finansiera organisationer och arbetar därför gärna proaktivt med civilsamhällesorganisationerna för att kunna förstå hur deras situation ser ut och vad de har för utmaningar. Detta görs för att Postkodstiftelsen vid behov ska kunna justera hur de arbetar för att bättre tillgodose civilsamhällets behov.

Både MUCF och Postkodstiftelsen är två finansiärer som har som sitt syfte att stödja ideella organisationers arbete. Det är tydligt utifrån intervjuerna att de två olika finansiärerna erbjuder olika typer av möjligheter men också krav.

MUCF kan stå för en stabilitet och en långsiktighet där organisationer kan komma tillbaka år efter år för att ansöka om stöd till organisationernas löpande verksamhet. Postkodstiftelsen ger möjlighet för civilsamhällets organisationer att utvecklas och testa sig fram men är inte en långsiktig partner utan finansiering för att eventuellt etablera en nyutvecklad verksamhet måste sökas på annat håll.

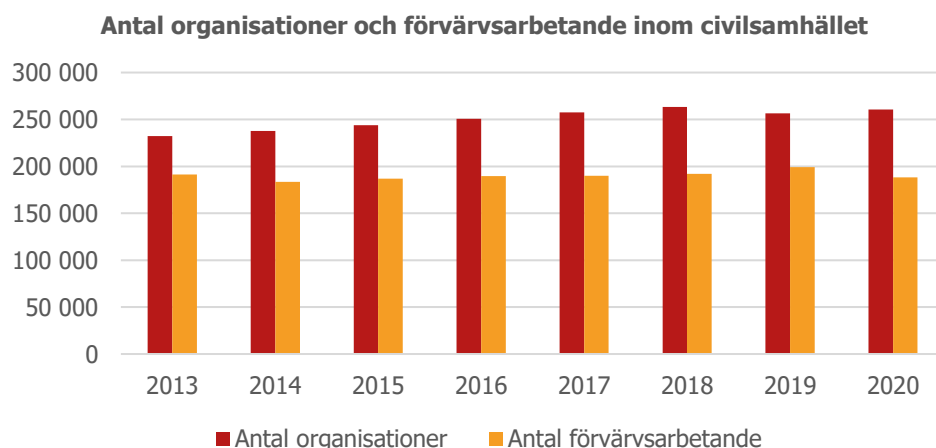
Det statliga stödet från MUCF och det privatfinansierade stödet från Postkodstiftelsen fyller på det sättet båda viktiga funktioner för civilsamhällets finansiering och utgör ett exempel på att det kan vara viktigt för en organisation att ha olika typer av finansiärer för att kunna kombinera.

För MUCF är långsiktigheten en utmaning eftersom de pengar som finns att fördela för kommande år är fast och bestäms i början av samma år i regleringsbrevet. Det korta perspektiv som MUCF, och andra myndigheter arbetar inom, skapar en osäkerhet för civilsamhällets organisationer när det gäller hur den framtida finansieringen kommer utvecklas. Även om Postkodstiftelsens intäkter också är osäkra i och med att de påverkas av antalet sålda lotter går det ändå att prognostisera i högre grad.

3 Civilsamhällets förutsättningar

Alla former av finansieringskällor är viktiga för civilsamhället och i oroliga tider kan en diversifiering av intäktskällorna bli än viktigare. För att få en förståelse för civilsamhällets finansiering som helhet presenteras här statistik som visar på hur staten, kapitalet och medborgarnas möjlighet till finansiering av civilsamhället har utvecklats över tid.

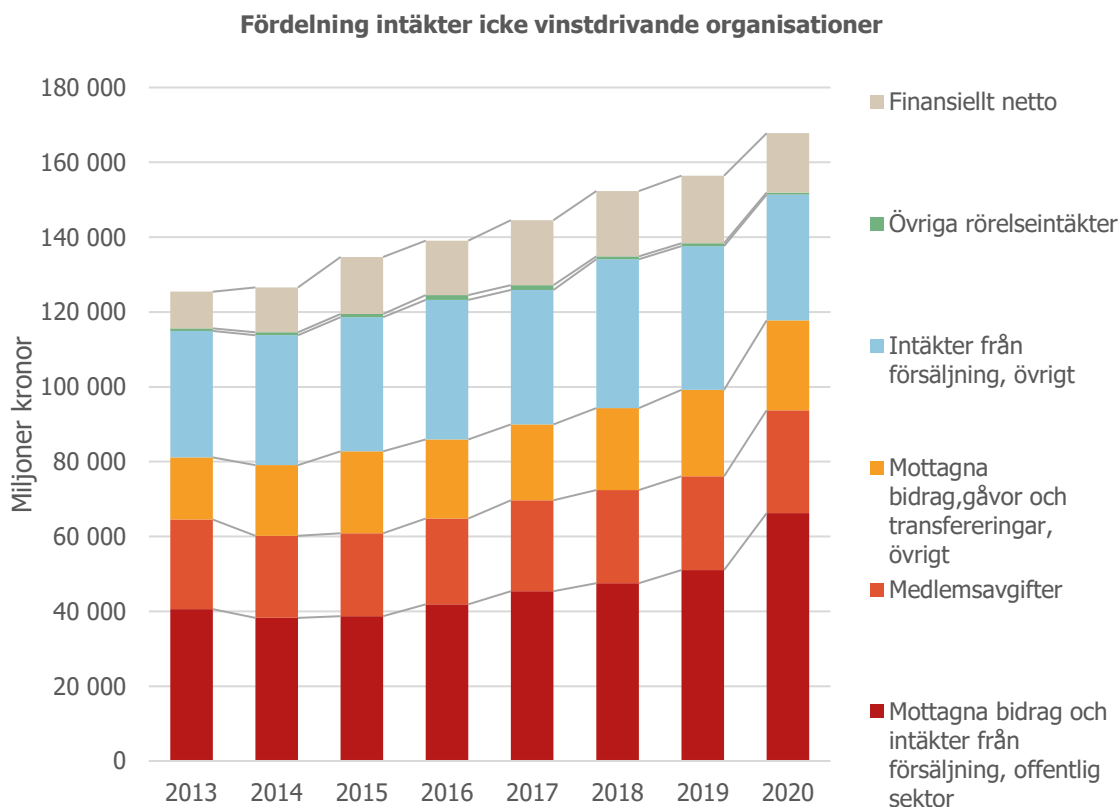
Civilsamhället som aktör inom det svenska samhället står för trygghet, samhörighet och gemenskap för en stor mängd svenskar dag ut och dag in, oavsett politisk styrning och konjunkturläge. Enligt SCB uppgick år 2020 antalet organisationer inom civilsamhället till drygt 260 000, varav knappt 100 000 är ekonomiskt aktiva. Majoriteten av organisationerna är ideella föreningar. Det civila samhällets bidrag till BNP är 3,1% vilket är på samma nivå som detaljhandeln. Antalet förvärvsarbetande var drygt 188 000 personer varav majoriteten, 61% är kvinnor. Statistiken visar också att antalet organisationer har ökat med 4% sedan 2016 samtidigt som antal förvärvsarbetande har minskat med 0,9% och medelantalet heltidsanställda minskat med 9,6%. Detta tyder på att det är färre förvärvsarbetande per organisation, men SCB påpekar också att det innebär att de som förvärvsarbetar i det civila samhället i högre utsträckning jobbar deltid än heltid.

Figur 10. Källa: SCB 2022

Finansieringskällor för civilsamhället

SCB:s undersökning Hushållens ideella organisationer (HIO) ger en översikt över finansieringen för civilsamhället, exklusive bolag, olika former av ekonomiska föreningar samt Svenska kyrkan. När denna rapport publiceras sträcker sig statistiken till 2020. Där framgår att den totala finansieringen ökat med 11 miljarder kronor sedan 2019, vilket är en ökning på drygt 7%. Sedan 2013 har intäkterna ökat med cirka 36 miljarder, motsvarande cirka 31 %.

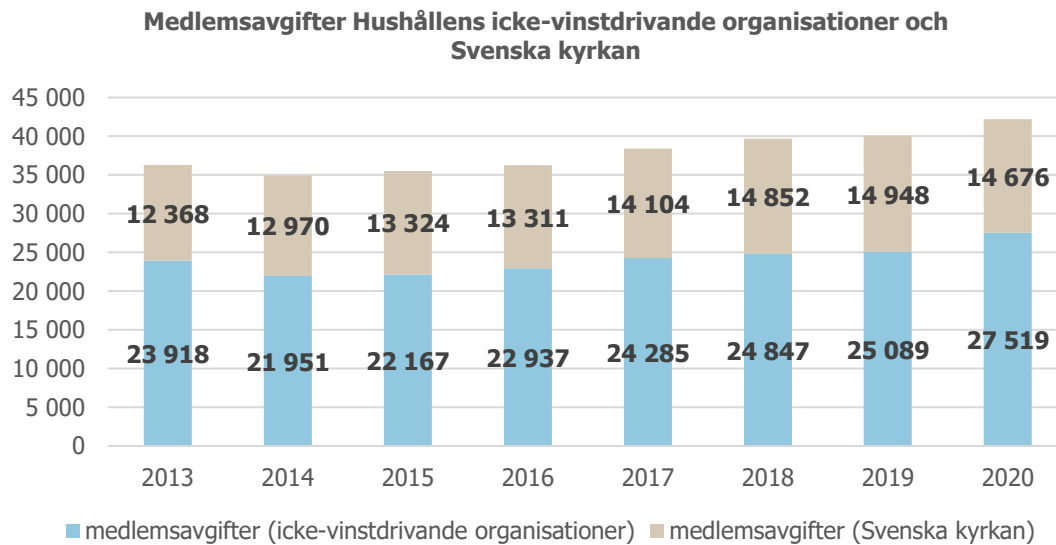
Figur 11. Källa: SCB 2022

Diagrammet visar att fördelningen mellan de olika intäktsslagen har förändrats jämfört med tidigare år där andelen från "mottagna bidrag och intäkter från försäljning från offentlig sektor" ökat markant och nu utgör 39% av de totala intäkterna (30%). Att bidrag från offentlig sektor ökat under 2020 är ingen slump, då statsbidrag med anledningen av coronapandemin delades ut för att stödja vissa ideella organisationer. Intäkterna från den privata sektorn har ökat för bidrag och gåvor samt medlemsavgifter medan intäkter från försäljning minskat med närmare 13%. Det kan bero på att många aktiviteter och evenemang ställdes in under pandemins första år eftersom det i den posten ingår bland annat olika former av deltagaravgifter och försäljning vid evenemang.

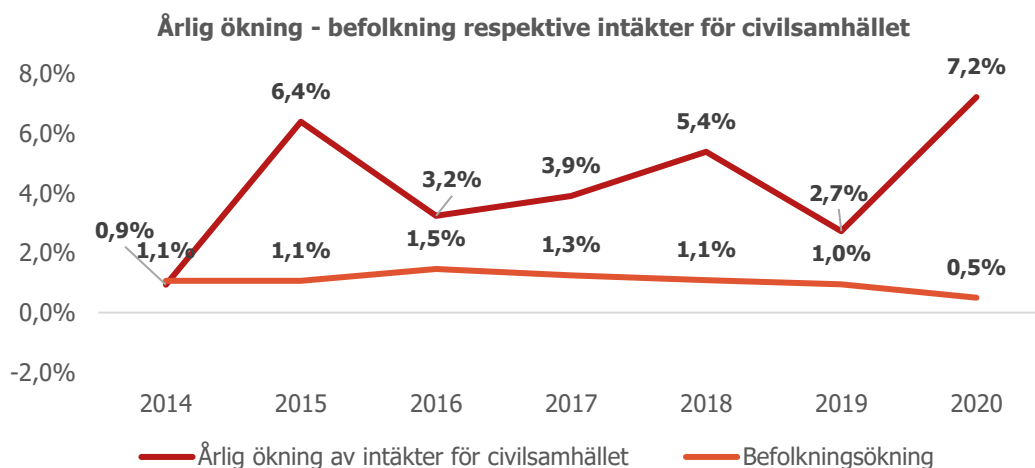

Figur 12. Källa: SCB 2022

Medlemsavgifterna har ökat under perioden, och motsvarade 2020 cirka 27,5 miljarder kronor, men som andel av de totala intäkterna utgör de lika stor del som för 2019, och har minskat med tre procentenheter sedan 2013. Räknas även Svenska kyrkan med uppgår medlemsavgifterna totalt till 42 miljarder kronor vilket illustreras i figuren nedan.

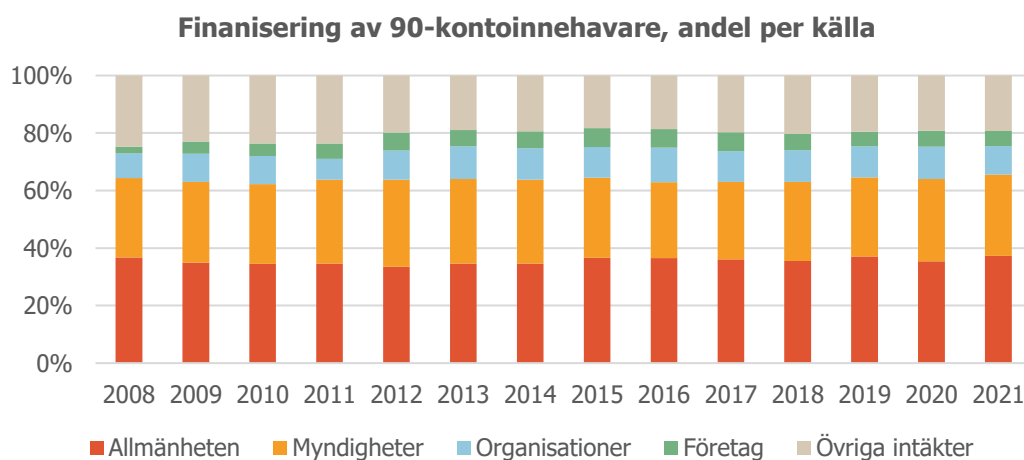

Figur 13. Källa: SCB 2022

Figur 14. Källa: SCB

Intressant är att ideella sektorns intäkter ökar i snabbare takt än befolkningsökningen. Även om en del organisationer arbetar med människor och ändamål i andra länder, är antalet innevånare i Sverige en indikator hur efterfrågan på civilsamhällets tjänster utvecklas. Även om det är så att en del av intäktsökningarna "äts upp" av kostnadsökningar, indikerar ändå förhållandet att civilsamhället haft möjlighet att svara upp mot behov som förändras med befolkningsökningen.

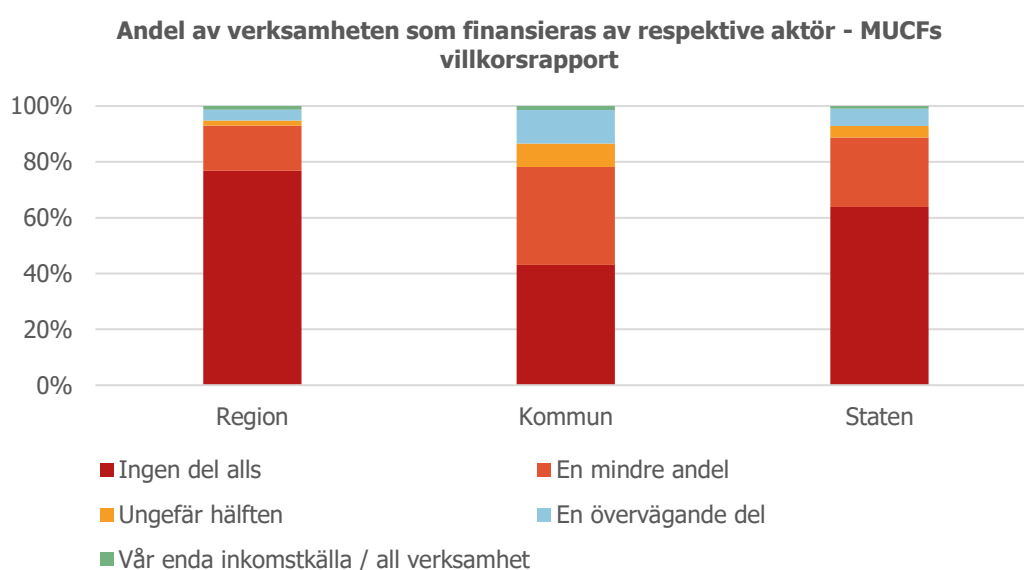

Figur 15. Källa: Svensk Insamlingskontroll 2022

Statistik från Svensk Insamlingskontroll analyseras också för att få en bredare bild av de organisationer som finansieras helt eller delvis av gåvor och donationer. Svensk Insamlingskontroll samlar in och granskar uppgifter från samtliga organisationer som innehar ett 90-konto. I sammanställningen för 2021 omfattar detta 442 organisationer. Data visar att allmänheten fortfarande står för närmare 40% av den totala finansieringen till 90-kontoinnehavare. Tillsammans med företag och organisationer utgör den privata sektorns andel 53% medan myndigheter står för 28% av de totala intäkterna.

3.1 Staten

I MUCF:s villkorsrapport svarar endast ett fåtal organisationer att de har hela eller en övervägande del av sin finansiering från kommun, region eller stat. Störst andel av organisationerna säger att finansieringen av verksamheten främst kommer från kommunerna vilket belyser betydelsen av att hantera problemen med kommunernas finansiering. Det är endast 43% av organisationerna som svarar att de inte har någon finansiering alls från kommuner.⁷ [10] att staten är den totalt sett största finansören till civilsamhället. Detta hänger samman med att det största antalet organisationer är lokala med lokal finansiering, medan de största summorna går till relativ få stora organisationer.

Figur 16. Källa: MUCF – villkorsrapporten 2022

Det faktum att många organisationer ända har ett stort beroende av kommunala intäkter innebär också att det blir implikationer när kommunerna får problem med sin finansiering. Prisindex för kommunal verksamhet (PKV), som är avsett att användas för kommunerna som underlag vid beräkning av kostnadernas utveckling i fasta löner och priser, visar att kommunerna behöver öka sina välfärdsbudgetar med 6% under 2023 för att inte behöva skära ner på vård, skola eller omsorg. Det är en konsekvens av dels en ökad arbetskraftskostnad, dels övrig förbrukning där bland annat effekten av ökad inflation ingår.

⁷ Civila samhället, SCB

	2022	2023	2024	2025	2026
Arbetskraftskostnad*	2,5	6,9	4,3	-0,2	3,8
vikt arbetskraftskostnad	69,6%	68,8%	69,3%	69,7%	69,2%
Övrig förbrukning**	6,5	4,1	2,4	2,5	2,7
vikt övrig förbrukning	30,4%	31,2%	30,7%	30,3%	30,8%
Prisindex kommunal verksamhet	3,7	6,0	3,7	0,7	3,4

Figur 17. Källa: Prisindex för kommunal verksamhet - SKR

Prisindex för kommunal verksamhet prognostiserar på nationell nivå och tar inte hänsyn till regionala skillnader mellan kommunernas förutsättningar.

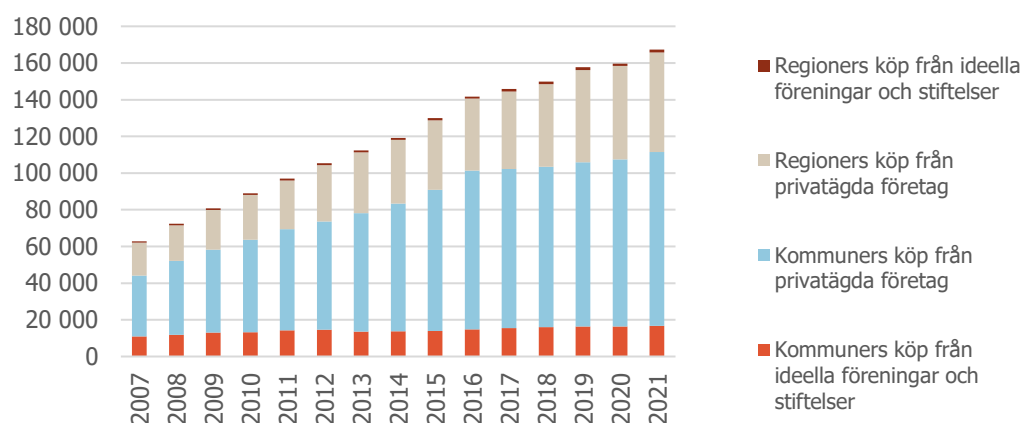
De regionala utsikterna riskerar framför allt att påverka finansieringen för civilsamhällesorganisationer som arbetar mot de behov som ligger utanför kommunernas kärnuppgifter när vissa kommuner kommer att behöva prioritera hårdare i sina kostnader, men även resterande del av civilsamhället kommer att kunna påverkas av kommunernas utsatta läge samtidigt som behovet av civilsamhällesorganisationernas verksamhet inte kommer att minska, snarare tvärtom.

Köp och bidrag från kommun och region

Trenden att offentliga köp från privat sektor ökar förstärktes under 2021 när både regioner och kommuner ökade sina köp av externa tjänster från privatägda företag. Likt tidigare ökar inte köpen från ideella föreningar och stiftelser i alls samma takt, även vi ser den högsta noteringen hittills jämfört över de senaste tio åren.

Det man däremot kan notera är att de totala köpen från kommuner och regioner ökade tydligt både jämfört med 2020 och 2019 vilket visar att det både finns potential att ta en större marknadsandel av befintliga köp och att få en större del av tillväxten i offentliga köp.

Kommunala och regionala köp från privat sektor (mkr)

Figur 18. Källa: SCB 2022

Som framgår av tabellen nedan är kommuner och regioner i mycket högre grad uppdragsgivare än bidragsgivare i sitt förhållande till civilsamhället, även om andelen bidrag ökat något sedan 2012.

Mkr	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Köp från föreningar och stiftelser	15 624	14 526	14 867	15 033	15 869	16 660	17 444	17 898	17 531	18 351
Bidrag till föreningar och stiftelser	5 884	5 959	6 128	6 571	6 896	7 282	7 392	7 522	7 821	8 049
Andel bidrag	27%	29%	29%	30%	30%	30%	30%	30%	31%	30%

Figur 19. Källa: SCB 2022

De risker som nämns ovan avseende kommunernas finansiering påverkar kommunerna både i rollen som bidragsgivare och i rollen som uppdragsgivare, även om det kan antas att uppdragen ligger inom det som en kommun enligt lag är skyldig att utföra och därmed påverkas i lägre grad.

3.2 Kapitalet

Näringslivets bidrag till finansieringen av civilsamhället kan se ut på många olika sätt och det är därför svårt att få en heltäckande bild. Finansieringen består dels av gåvor och bidrag, dels av sponsring, samarbeten eller varor och tjänster. Dessutom kanaliseras en del av näringslivets stöd till civilsamhället via företagsnära stiftelser. Till skillnad från gåvor från allmänheten arbetar en bredare grupp av civilsamhällesorganisationer inom allt från idrott och kultur till

sociala ändamål och natur med att söka stöd från företag, och det finns inte en sammanhållen redovisning för detta.

Figur 20. Källa: Swedbank/Silf 2022

PMI (inköpschefsindex för industrisektorn och tjänstesektorn) är en konjunkturmätare för den svenska ekonomin och ger en indikation på näringslivets förutsättningar. Mätningen i oktober 2022 visar att PMI för industrisektorn föll från 48,9 i september till 46,8 i oktober. Det är därmed tredje månaden i rad som indexet befinner sig utanför tillväxtzonen och det står tydligt att den svagare världskonjunkturen sätter allt djupare avtryck i svensk industri vilket inte minst avspeglas i en minskad orderingång både från export- och hemmamarknaden.⁸ Men trots detta ligger industriföretagens produktionsplaner än så länge på högre nivåer än vid tidigare konjunkturedgångar. PMI för privata tjänstesektorn visade tvärtom på en ökning till 56,9 i oktober från 55,1 i september. Det var en överraskande stark siffra även om trenden i tjänstekonjunkturen är nedåtriktad. Slutsatsen är att näringslivet fortsätter att tro på tillväxt om än i en långsammare takt jämfört tidigare i år.

Företagens inställning till hållbarhet och samhällsansvar

Rapporten "Företag och allmänhet om CSR och hållbarhet 2021" som undersöker VD:ars och allmänhetens inställning till hållbarhet och samhällsansvar visar att 74% av företagen bidrar genom att samarbeta med organisationer som arbetar för en bättre värld. Diagrammet nedan illustrerar hur dessa samarbeten ser ut. Bland de som angett "Annat, nämligen" finns svaren: teknisk utveckling, via FN:s global compact, medlemmar i flera organisationer, teckna avtal med ideella föreningar. Det har skett en förskjutning mellan de två åren mot "Annat" vilket kan

⁸ "Inköpschefsindex", Silf och Swedbank oktober 2022

bero på att coronapandemin innebar färre direkta bidrag eller att det pågår en förskjutning mot mer strategiska eller komplexa samarbeten.

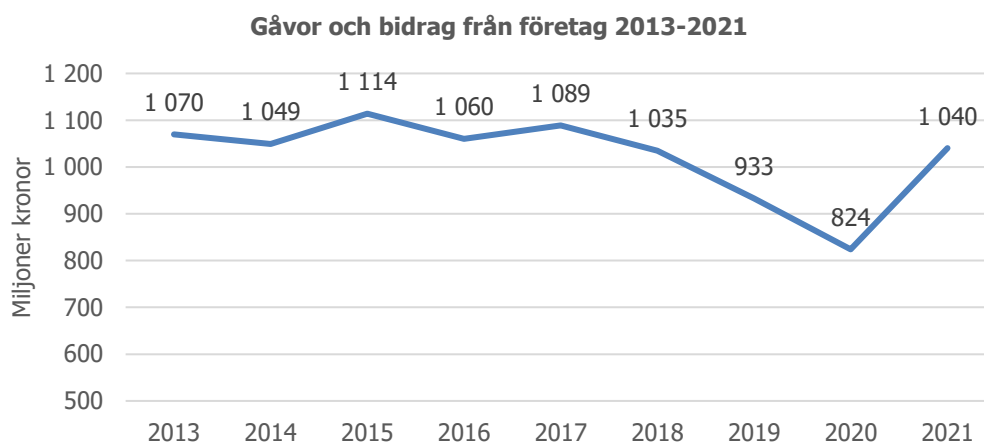
Figur 21. Källa: Novus 2021, Reach for Change 2021

PwC:s årliga "CEO Survey" ger en sammansatt bild av vd:arnas syn på nuläget och framtid, undersökningen genomfördes i januari 2022. Resultatet, som bygger på svar från över 4 000 företagsledare från 89 länder visar att framtidstron bland företagsledarna fortsätter att vara mycket stark. Rapporten synliggör att företag som anser sig ha högt förtroende arbetar mer aktivt med icke-finansiella mål, samt att detta görs genom att ett långsiktigt arbete med de icke-finansiella målen. Detta återspeglas i allmänhetens inställning till hur företag bör bete sig. Rapporten "Företag och allmänheten om CSR och hållbarhet 2021" visar att allmänheten har mer förtroende för företag som jobbar med långsiktiga mål i sitt hållbarhetsarbete.

Gåvor och bidrag från företag återhämtar sig kraftigt efter pandemin

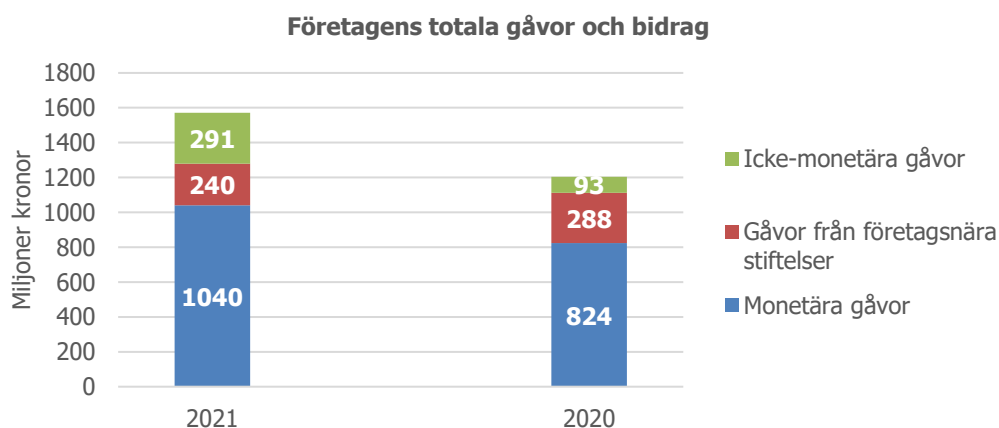
Enligt Giva Sveriges rapport "Givandet i siffror 2021" motsvarade intäkterna från gåvor och bidrag från företag till Giva Sveriges medlemsorganisationer totalt drygt 1 miljard kronor, en ökning med 26% jämfört med 2020. Intäkterna från gåvor, bidrag och samarbeten från företag har pendlat runt 1 miljard kronor sedan 2012, då mer detaljerad statistik först togs fram. Nedgången 2020 med närmare 110 miljoner kronor eller 12 procent var en effekt av näringslivets neddragningar i samband med pandemin. Det är ett fåtal stora organisationer som står för huvuddelen av ökningen men samtidigt visar sammanställningen att organisationerna i alla kategorier ökar sina intäkter från företag. Närmare 85% av Giva Sveriges medlemsorganisationer anger att de har någon form av finansiering från företag, en ökning med 5 procentenheter jämfört med tidigare år. Enligt Svensk Insamlingskontrolls statistik för 2021 uppgick intäkter från företag till 1,3 miljarder kronor, vilket är en ökning med 0,6% i

jämförelse med 2020. Gåvor och bidrag från företag utgör drygt 10% av de totala privata intäkterna enligt Svensk Insamlingskontrolls statistik ⁹, och ungefär samma andel, 11%, framgår av Giva Sveriges insamlingsstatistik.

Figur 22. Källa: Giva Sverige 2022

I samband med invasionen av Ukraina har företagens engagemang varit exceptionellt både i form av ekonomiskt stöd till organisationer och varor och tjänster till olika initiativ. Enligt Giva Sveriges statistik från medlemmar med verksamhet i och omkring Ukraina hade i slutet av augusti drygt 2 miljarder kronor kommit in till organisationerna varav över 1 miljard från företag. Detta är exklusive matchningen av gåvor 1:1 till Sverige för UNHCR och Unicef som Akelius Foundation stod för.

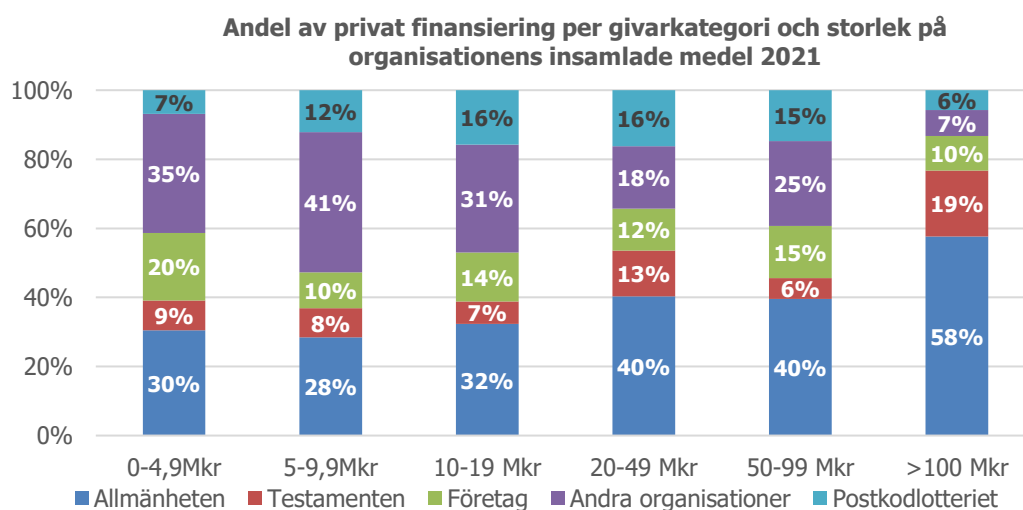

Figur 27. Källa: Giva Sverige 2022

⁹ "Statistik över insamlingsåret 2021", Svensk Insamlingskontroll

Ett sätt att spegla bredden av företagens givande är att även inkludera icke-monetära gåvor samt bidrag från företagsnära stiftelser. Med icke-monetära gåvor menas pro bono-insatser eller utbyten av vara och/eller tjänster mot partnerskap. Företagsnära stiftelser är stiftelser som etablerats av företag eller huvudägare för att kanalisera bidrag och gåvor. Bilden ovan illustrerar hur de totala intäkterna från företag till Giva Sveriges medlemsorganisationer såg ut 2021. Totalt omfattar det närmare 1,6 miljarder kronor vilket kan jämföras med 2020 då summan var 1,2 miljarder kronor. Det är dock viktigt att ha i åtanke att värdet för icke-monetära gåvor troligtvis är större än vad som framgår då det är svårt för organisationer att uppskatta värdet av dessa typer av gåvor.

Figuren nedan illustrerar fördelningen av privat finansiering per givarkategori och storlek för Giva Sveriges medlemsgrupp med drygt 170 organisationer som utgångspunkt. Det framgår att finansiering från företag som intäktskälla relativt sett viktigare för små och medelstora organisationer.

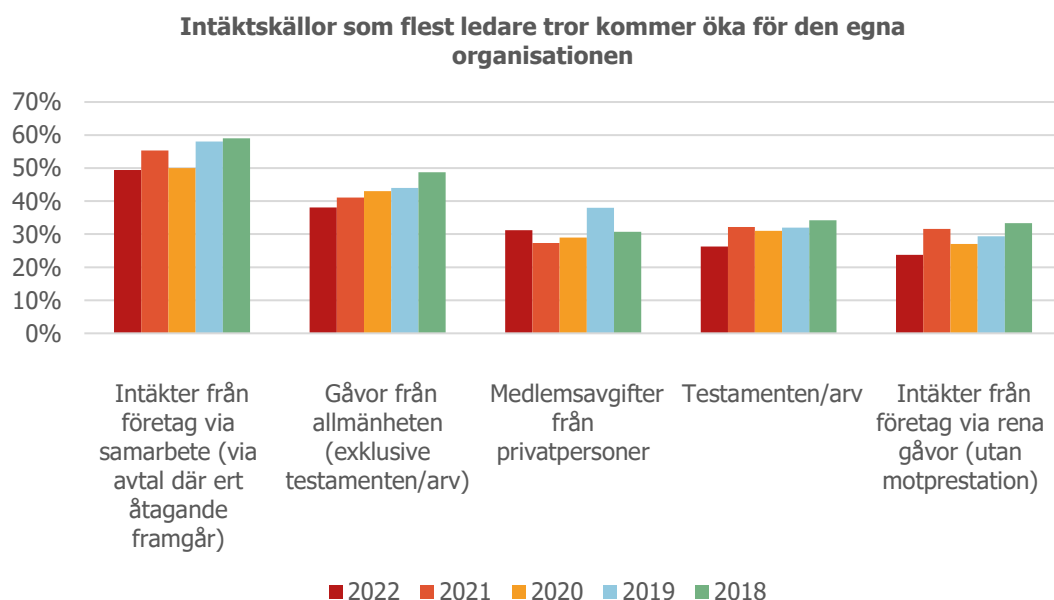
Figur 23 Källa: Giva Sverige 2022

En annan form av finansiering från företag som är svår att få en heltäckande bild av är sponsring. En källa som ger en indikation är IRM:s (Institutet för reklam- och mediestatistik) årliga rapport om den svenska reklammarknaden som sammanställer reklaminvesteringar i Sverige. Under 2021 uppgick totala reklaminvesteringar i Sverige till 81 miljarder kronor, vilket var en ökning med 13,5% i jämförelse med 2020. Detta innebär att 2020 års tapp återhämtades under 2021. Rapporten visar att investeringar i sponsring ökat med 5% och uppgick under 2021 till 7,7 miljarder kronor. Sponsring utgör numera 9,5% av den totala reklammarknaden, vilket är samma nivå om för 2017.¹⁰

¹⁰ IRM, Årsrapport 2021 – Svensk Reklammarknad

Fortsatt stor optimism kring företagen som inkomstkälla

Framtidsoptimismen till företagen som intäktskälla är fortfarande relativt stor bland ledare i civilsamhället, om än något lägre än för 2021. Diagrammet visar att tilltron minskar för samtliga intäktskategorier med undantag för intäkter från medlemsavgifter från privatpersoner.

Figur 24. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

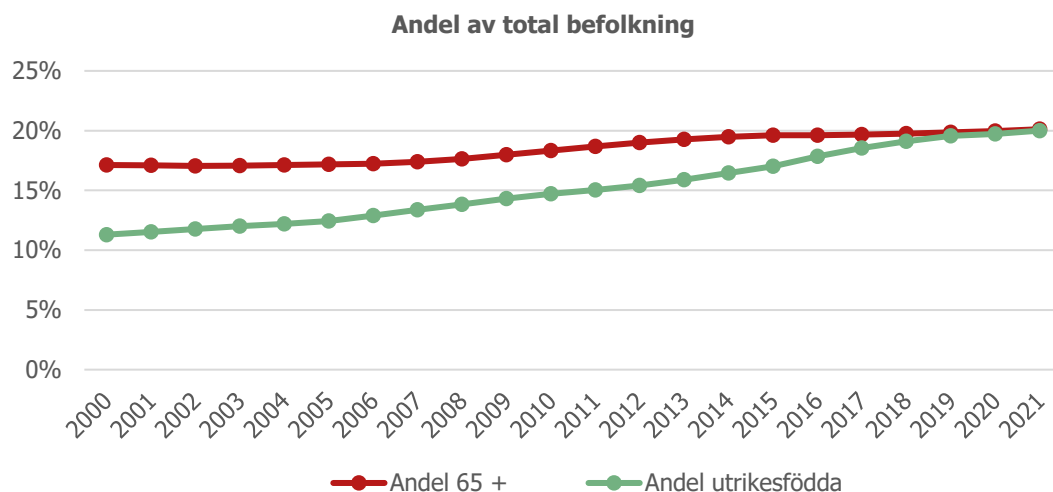
Att tilltron till intäkter från företag via samarbeten är störst bland intäktskällorna kan ha flera orsaker. Det kan bero på en generell trend i näringslivet att inkludera hållbarhet som en del av affärsverksamheten vilket kan leda till ökat engagemang och vilja att samarbeta med ideella organisationer. En annan orsak kan vara att det upplevs som enklare av organisationen att börja samarbeta med företag jämfört med att arbeta med gåvor från allmänheten. En möjlig anledning till att företagen som intäktskälla ändå minskar jämfört med tidigare år kan vara det ekonomiska läget och att ledarna därmed bedömer att företagens förmåga att stödja i samma eller ökad utsträckning inte är realistiskt.

3.3 Medborgaren

Demografi

Demografi har en stark men långsam påverkansfaktor på civilsamhället, både i avseende hur allmänhetens köpkraft ser ut baserat på hur många som är i arbetsför ålder men också på hur många som har tid och möjlighet att engagera sig ideellt. Både vad gäller andelen utrikesfödda samt andelen äldre i befolkningen har trenden tidigare vid olika tidpunkter under 2000-talet

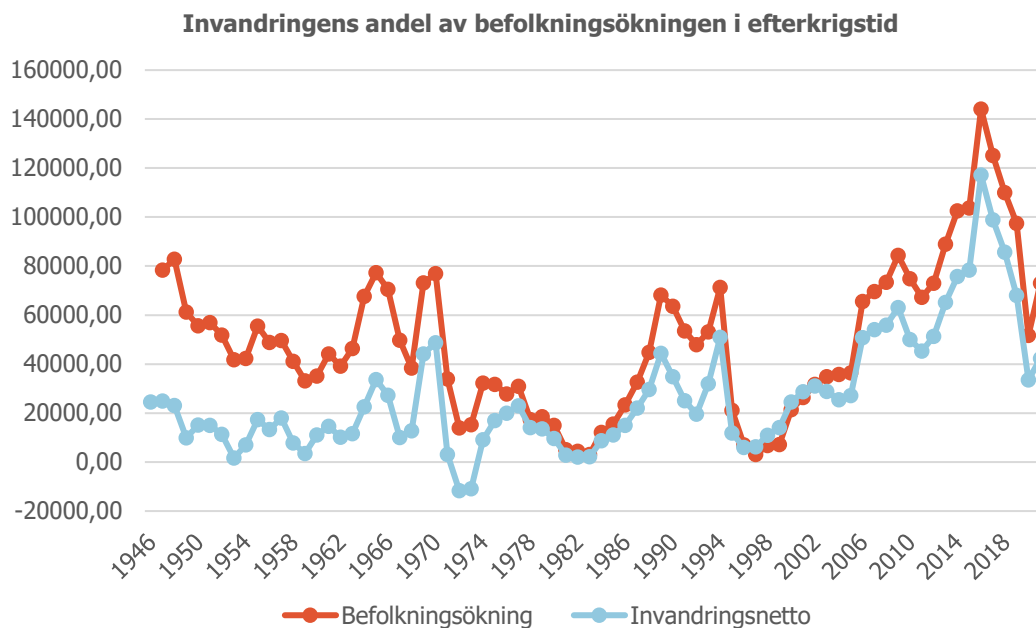
varit starkt stigande, men båda har nu planat ut och ligger kvar på de nivåer som varit på under de senaste fem åren, dvs runt 20%.

Figur 25. Källa: SCB 2022

Åldersfördelningen är en förklarande faktor till hur den totala köpkraften hos en befolkning kommer att se ut och är i sin tur beroende av befolkningstillväxten. I regeringsförklaringen den 18 oktober fastslog Ulf Kristersson att invandringen i Sverige ska sänkas ner till EU:s miniminivåer, vilket till exempel innebär att antalet kvotflyktingar ska dras ned från dagens cirka 6 000 per år till 900 per år. Befolkningstillväxten i Sverige har över en lång tid varit starkt kopplad till hur stor invandring Sverige har haft och de invandrade som kommit hit är generellt sett yngre än snittet bland inrikes födda¹¹. En justering av invandringen borde således innebära att vi framåt bör få en högre andel 65+ i befolkningen och en lägre andel utrikesfödda.

¹¹ Migrationsinfo.se, 2022

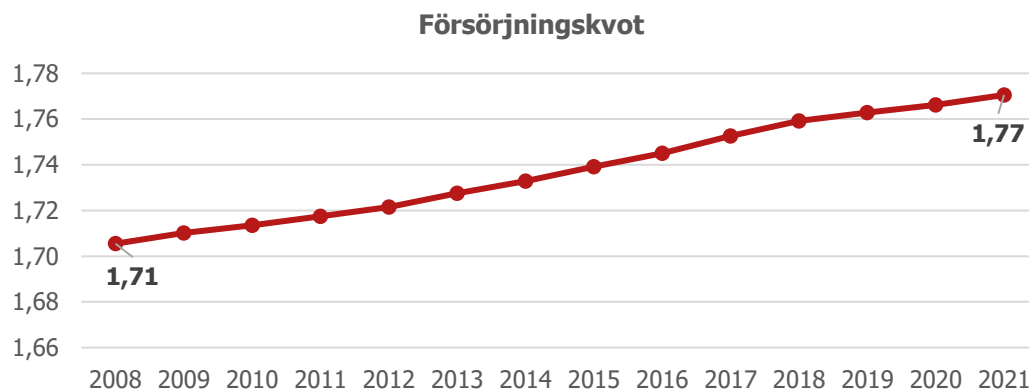

Figur 26. Källa: SCB 2022

För civilsamhället liksom övriga samhället innebär en äldre befolkning färre människor i arbetsför ålder vilket sätter press på hur finansieringen av samhällets funktioner ska se ut, och i förlängningen också civilsamhällets finansiering. Samtidigt innebär en äldre befolkning också fler människor med resurser och med tid och lust att engagera sig ideellt. Giva Sveriges undersökning bland allmänheten från 2022¹² visar också att viljan att ge till en hjälporganisation ökar i takt med stigande ålder, även om invasionen av Ukraina ökade givarviljan bland de grupper som traditionellt sett ger i lägre utsträckning; yngre personer och män.

Historiskt sett har definitionen för arbetsför ålder klassats som att individen är mellan 20–64 år. I diagrammet nedan visas försörjningskvoten som beskriver hur många personer det finns i arbetsför ålder jämfört med övriga befolkningen. Trenden för försörjningskvoten visar att andelen personer i arbetsför ålder minskat kontinuerligt över tid jämfört med andelen yngre än 20 och äldre än 64 år.

¹² Novus, januari/februari 2022

Figur 27. Källa: SCB 2022

Det går dock att diskutera om åldrarna 20–64 fortfarande är en relevant beskrivning för hur den arbetsföra befolkningen i Sverige faktiskt ser ut. I regeringsförklaringen¹³ betonade Ulf Kristersson att incitamenten för äldre som vill fortsätta arbeta ska förbättras av den moderatledda regeringen, något som senare mynnade ut i ett förstärkt jobbskatteavdrag för de som väljer att arbeta vidare efter 65¹⁴. Men redan idag räknas 21% av befolkningen i åldern 65–74 år som sysselsatta. Att vara sysselsatt kan dock innebära att man endast jobbat någon timme per vecka men siffrorna visar ändå på att många svenskar redan arbetar längre upp i åldrarna. Samtidigt börjar svenskarna arbeta senare. Statistik från Pensionsmyndigheten¹⁵ visar att 2019 var den genomsnittliga inträdesåldern i lönearbete, åldern då individer börjar arbeta och tjäna in till pensionssystemet, är 27,1 år drivet av att fler utbildar sig och att utbildningarna pågår längre tid. Definitionen av lönearbete i detta fall innebär att man har börjat att bidra med medel till pensionssystemet. Med ett snitt på utträdesålder ur lönearbete på 62,4 samma år innebär det att genomsnittssvensken befinner sig i lönearbete i 35 år av sin levnadstid. Det kan jämföras med medellivslängden som 2019 var cirka 83 år.

Det här är en verklighet som Emelie Värja, tidigare forskningschef på Kommuninvest och nu huvudsekreterare i utjämningskommittén, bekräftar som kanske den största utmaningen framåt för att kunna ha en fungerande finansiering av alla samhällets funktioner inklusive civilsamhället. Hon knyter också an finansieringen till en annan stor övergripande fråga som har en koppling till åldersförändringen i befolkningen; nämligen möjligheten att få tag i arbetskraft för att hantera framför allt den framtida växande äldrevården. Om man tittar på fasta priser (till exempel skolgång, äldrevård med mera) i genomsnittskostnader för

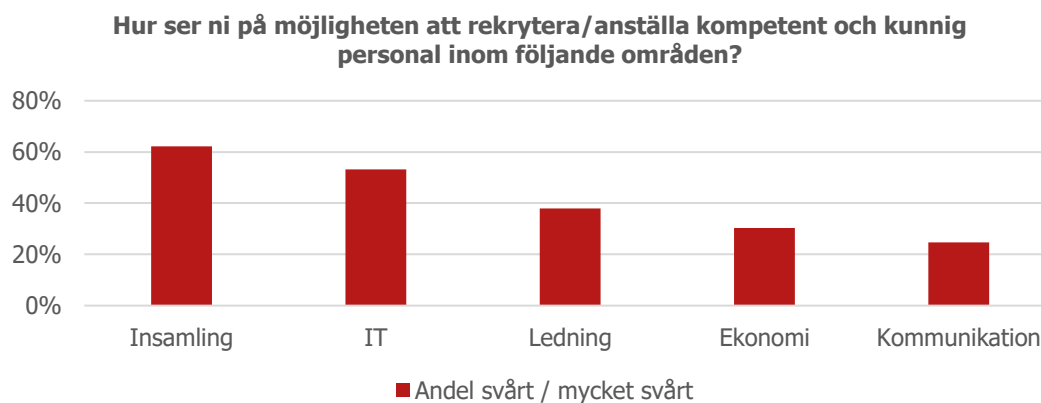
¹³ Regeringsförklaringen, regeringen.se, 2022

¹⁴ Budgetpropositionen, regeringen.se, 2022

¹⁵ Pensionsmyndigheten, 2022

kommunerna ökar de samtidigt som människor i arbetsför ålder som ska producera intäkterna blir färre och färre. Även om staten skulle skjuta till medel återstår problemet med att fylla kompetensbehoven, menar Emelie Värja.

Svårigheten att rekrytera är något som också märks tydligt för civilsamhället i ledarnas undersökning för 2022. Inom insamling och IT säger mer än hälften att de upplever att det är svårt eller mycket svårt att rekrytera rätt kompetens.

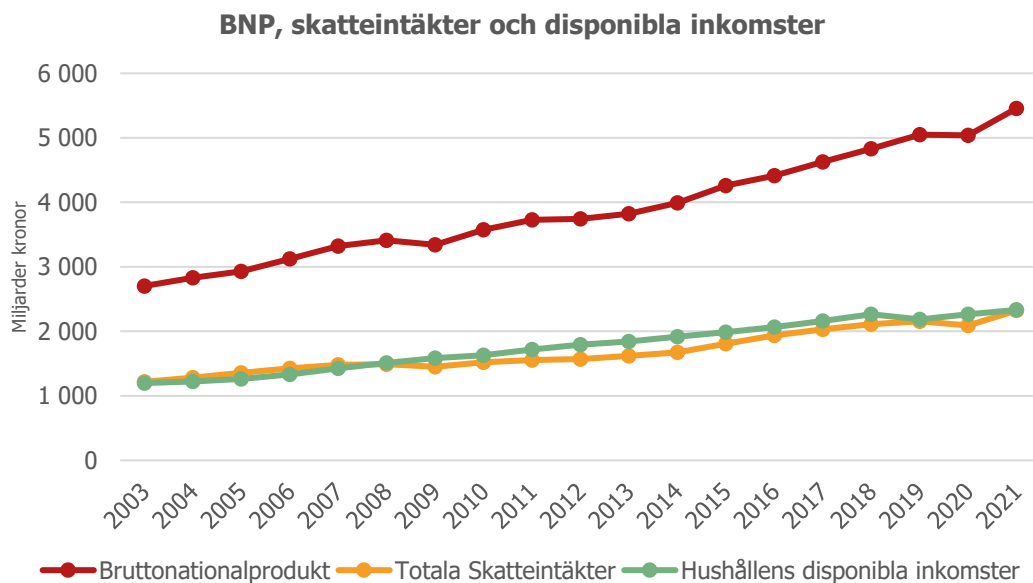

Figur 28. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

Fattigdomen ökar i Sverige, men också antalet miljardärer

Konjunkturläget riskerar att slå mot alla svenskar, men har störst relativ effekt på den andel av befolkningen som redan har det svårt. Denna andel av befolkningen har redan innan konjunkturläget förändrades ökat under en längre tid i Sverige. Andelen som anses leva med en låg ekonomisk standard ökade mellan 2014 och 2020 med 0,5% till 14,7%¹⁶. Under samma period ökade andelen med varaktigt låga inkomster, definierat som låg inkomst det senaste året och minst två av de tre föregående åren, från 8,0% till 8,8%. Sveriges Stadsmissioners rapport "Fattighetsrapporten 2022" visar att 6,9% av Sveriges befolkning levde i det de definierar som ekonomisk utsatthet 2020, låg inkomststandard och/eller försörjningsstöd. Kombinerat med en hög inflation och ökade kostnader innebär det en stor påfrestning för en del av befolkningen som redan lever på marginalen.

¹⁶ SCB, 2022

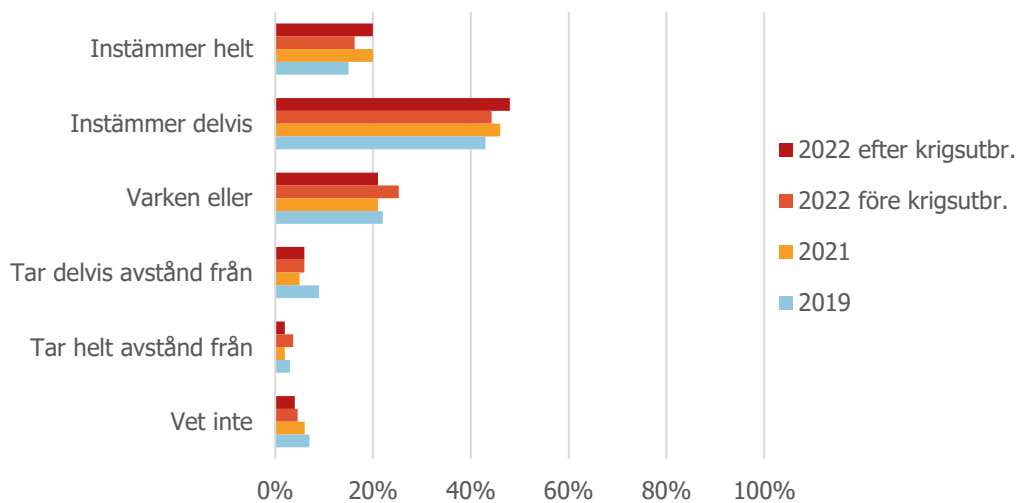
Figur 29. Källa: SCB 2022

Vad gäller hushållens disponibla inkomster stannade de av redan innan pandemin medan bruttonationalprodukten (BNP) stagnerade i samband med den. Båda tog dock fart igen under 2021. Även om både BNP och hushållens disponibla inkomster har ökat över de senaste åren är det ingenting jämfört med utvecklingen av antalet svenska miljardärer. I vår rapport från 2020 belystes den här utvecklingen som då hade varit närmast linjär över en tioårsperiod. Den linjära utvecklingen har nu blivit exponentiell; i alla fall sett till hur Andreas Cervenka beräknar antalet i sin bok "Girigsverige" från 2022. Enligt Cervenka fanns det 542 miljardärer i Sverige år 2021, en stor ökning från tidigare år med reservationen att uträkningen tidigare gjorts av tidskriften Veckans Affärer. Även skatteintäkterna ökade mellan 2020 och 2021 men inte i samma procentuella takt som antalet miljardärer.

Kriser ökar allmänhetens engagemang

Allmänhetens syn på det egna engagemangets betydelse för att bidra till att lösa samhällets utmaningar påverkas i hög grad av dess omvärld. Under pandemiåret 2021 ökade andelen som tror att de själva kan bidra till att göra skillnad med 8 procentenheter, för att sedan sjunka tillbaka till 60% i januarimätningen 2022. Men i Novus extramätning med anledning av Rysslands invasion av Ukraina är det tydligt att invasionen satt sina spår. Mätningen visar då istället att 67% instämmer med påstående att det egna engagemanget kan bidra till att lösa samhällsutmaningar, vilket är högre än mätningen som gjordes under pandemin 2021.

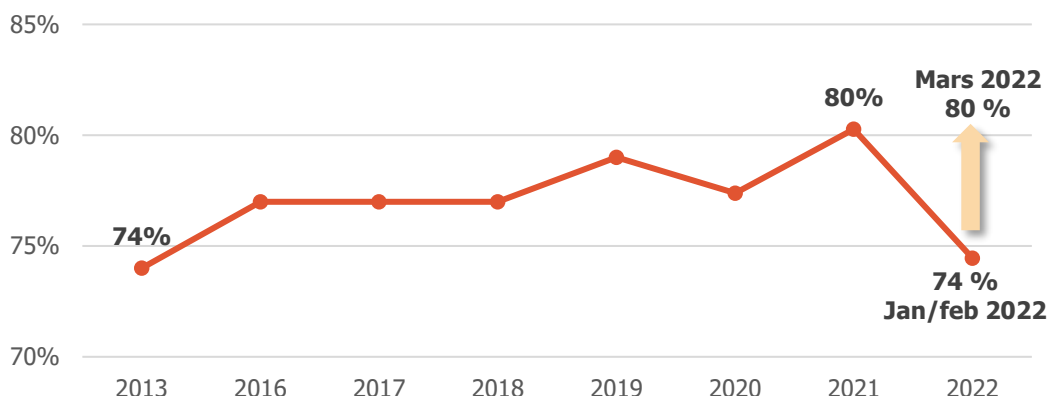
Jag tror att jag genom mitt eget engagemang kan vara med och bidra till att lösa gemensamma samhällsutmaningar

Figur 30. Källa: Novus 2022

Även inställningen till ideella organisationer påverkas positivt under tider av kris. Innan Rysslands invasion av Ukraina hade närmare 3 av 4 en positiv inställning till ideella organisationer. När samma fråga ställdes efter invasionen av Ukraina visade det att 8 av 10 har en positiv inställning till ideella organisationer. Ökningen indikerar därmed krisers betydelse för synligheten av ideella organisationer och deras roll i samhället, men också att den synligheten bidrar till att allmänheten får en högre tillit till ideella organisationer. Kvinnor är generellt mer positivt inställda jämfört med män. Skillnaden mellan könen minskade dock i den mätning som gjordes i mars, efter Rysslands invasion av Ukraina. Där ökade andelen positivt inställda kvinnor med 4% medan motsvarande ökning för män var 7%.

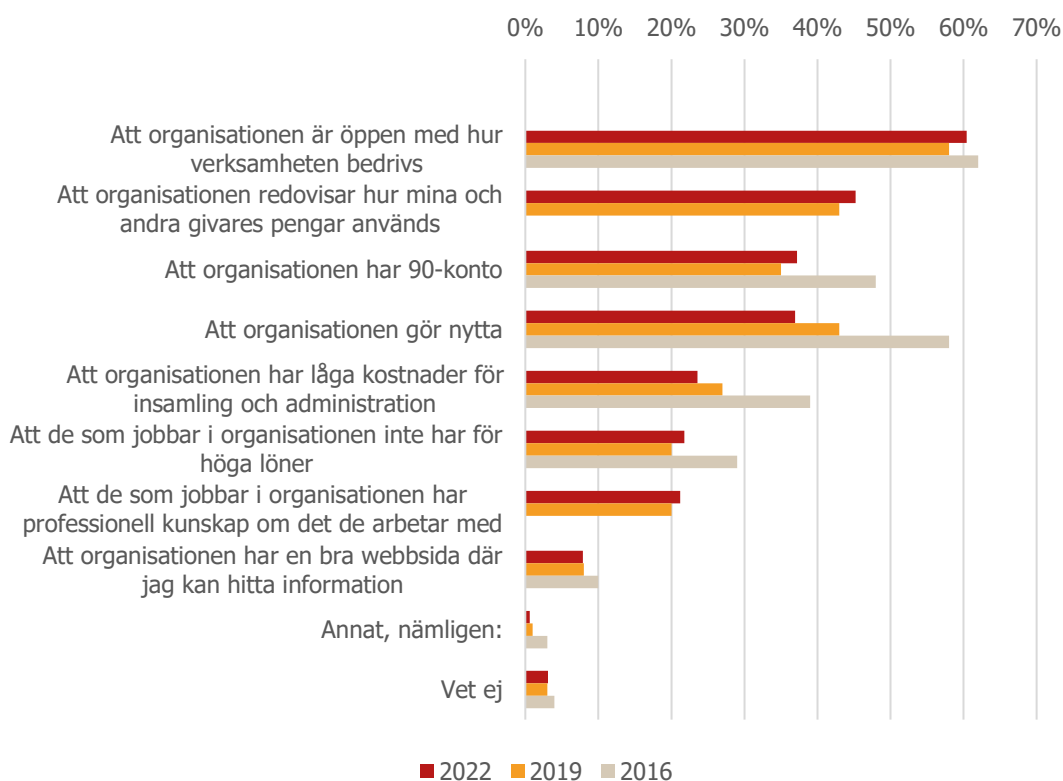
**Vilken är din allmänna inställning till ideella organisationer?
[andel Mycket och Ganska positiva redovisas]**

Figur 31 Källa: Novus 2022

I diagrammet nedan redovisas de faktorer som allmänheter anser är viktigast för att de ska känna förtroende för ideella organisationer. Resultatet visar att öppenhet kring hur verksamheten bedrivs och en transparent redovisning av hur pengar används är nyckelfaktorer för att skapa förtroende för ideella organisationer. I jämförelse med 2016 ser vi att antalet som svarat: att organisationen har 90-konto, att organisationen gör nytta och att organisationen har låga kostnader för insamling och administration minskat drastiskt. Två av svarsalternativen är nya sedan 2018 och därmed inte finns med i resultatet för 2016. SOM-institutet har undersökt allmänhetens förtroende för pandemihantering och framtida civil beredskap. Förtroende formas till del av tidigare erfarenheter och därmed kan hanteringen av pandemin påverka allmänhetens förtroende för olika aktörers möjlighet att hantera en framtida samhällskris. Enligt undersökningen som genomfördes hösten 2021 har förtroende för samtliga aktörskategorier ökat förutom för den enskilde medborgaren. Särskilt gäller detta för civilsamhället, regeringen och Försvarsmakten.¹⁷

Vilka faktorer är viktigast för dig för att du ska känna förtroende för en ideell organisation?

Figur 32. Källa: Novus 2021

¹⁷ Bengtsson, Rikard & Brommesson, Douglas (2022). Allmänhetens förtroende för pandemihantering och framtida civil beredskap.

Medborgaren och det ideella arbetet

Det frivilliga arbetet bidrar till gemensamma och samhällliga värden som socialt kapital, tillit och föreningsdemokrati. Att engagera sig som volontär i en organisation är även en viktig roll för medborgaren att bidra till den ideella sektorn verksamhet och får en ekonomisk betydelse långt större än både givande och medlemskap. En bild av det frivilliga arbetets betydelse i ekonomiska termer går att få i rapporten "Det frivilliga arbetet i Sverige som del av BNP" från SCB och Marie Cederschiölds högskola. Rapporten visar att nästan varannan svensk arbetar frivilligt på en regelbunden basis. Under 2019 arbetade 4 140 000 personer frivilligt, vilket motsvarade 735 miljoner timmar. Det beräknade värdet av det frivilliga arbetet för samma år kan uppskattas till 161 miljarder kronor, vilket motsvarar 3,2 procent av BNP.

Det är fortsatt goda förutsättningar för ideellt engagemang i Sverige, allmänhetens inställning till det egna engagemanget mäter den högsta nivån sedan mätningens start och i en undersökning som Novus¹⁸ genomfört på uppdrag av Giva Sverige om allmänhetens inställning till givande och ideellt arbete i rådande konjunkturläge anger 3 av 4 en oförändrad vilja till ideella insatser. Cirka 10% säger att deras vilja att göra en ideell insats har ökat, lika många säger att viljan har minskat. Undersökningen visar även att kvinnor i högre grad uppger att viljan att göra en ideell insats lokalt har ökat.

Efter Rysslands invasion av Ukraina mobiliserades ett massivt engagemang runt om i hela landet, vilket också skett vid tidigare kriser som Coronapandemin 2020 och skogsbränderna 2018. Volontärbyråns årliga rapport över det ideella arbetet i Sverige "Volontärbarometern 2022" visar att knappt hälften (46%) av organisationerna säger att intresset för att engagera sig i deras verksamhet varit oförändrat i jämförelse med 2020 medan en tredjedel av organisationerna ser ett ökat intresse från allmänheten.

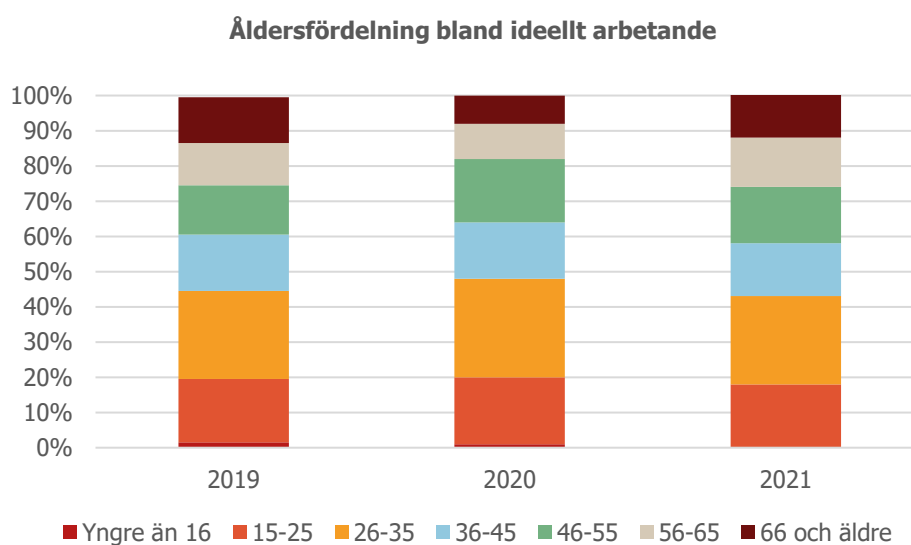
Studien "Medborgerligt engagemang i Sverige 1992-2019" är en befolkningsstudie om det medborgerliga engagemanget i Sverige. Befolkningsstudien visar att åldersfördelningen mellan de som arbetar ideellt är stabilt och inga drastiska förändringar har skett från mätningens start år 1992 till 2019. Åldersgruppen mellan 40 och 54 år har den största andelen som arbetar ideellt, vilket är väntat eftersom tidigare studier visat att det framför allt är i medelåldern människor arbetar ideellt. Studien visar dock att även om fördelningen över åldrarna präglas av stabilitet har det skett förändringar. Förändringarna finns i den äldsta åldersgruppen, där undersökningen visar att fler är aktiva. En viktig orsak till denna förändring är sannolikt att äldre människor har blivit friskare och kan vara mer aktiva längre upp i åldrarna.¹⁹ 2020 var året då coronapandemin slog till och vilket förstas påverkade människors förmåga att engagera

¹⁸ Novus, oktober 2022

¹⁹ Ersta Sköndal Bräcke högskola, 2020

sig ideellt. Som ett komplement till Befolkningsstudien finns Volontärbarometerens statistik över ideellt arbetande som sträcker sig fram till 2021.

Volontärbarometern ger en bild av åldersfördelningen av ideellt arbetande. Störst är engagemanget i åldersgruppen 26–35 år, däremot har ökningen sedan 2019 varit störst bland åldersgruppen 56–65 år. Efter en tillbakagång i engagemang bland äldre under pandemin sker nu en positiv utveckling i takt med att pandemin och de sociala restriktionerna började klinga av under andra hälften av 2021. Åldersgruppen 66 år och äldre är den grupp som visar på störst procentuell ökning mellan 2020 och 2021 och nivån är densamma som innan coronapandemin.

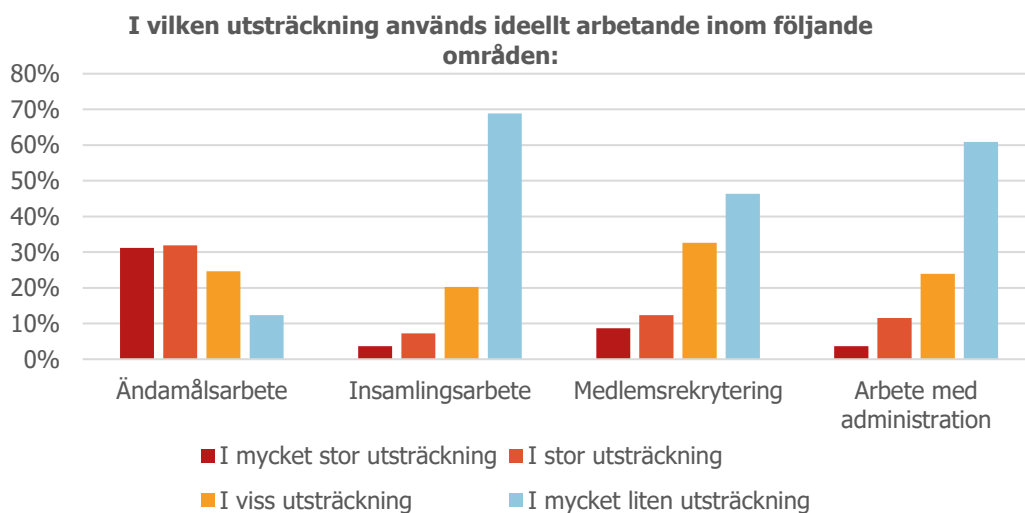

Figur 33. Källa: Volontärbarometern 2022, Volontärbyrån

Enligt Befolkningsstudien har skillnaden mellan andelen män och kvinnor som arbetar ideellt ökat. Det långa tidsperspektivet (1992–2019) visar att omfattningen av det ideella arbetet minskar bland kvinnorna medan andelen män som arbetar ideellt är mer konstant. Det tyder därmed på att kvinnor tycks ha en något mindre fast förankring i det ideella arbetet än vad män har. Volontärbyråns siffror visar tvärt emot befolkningsstudien att det är kvinnor som står för över 80% av alla som sökt uppdrag via Volontärbyrån. En viktig faktor i varför resultaten skiljer sig åt är att Volontärbarometern endast speglar de som sökt uppdrag via Volontärbyrån, medan Befolkningsstudien får en bredare omfattning om det ideella arbetet i Sverige.

Ledarnas syn på allmänhetens engagemang

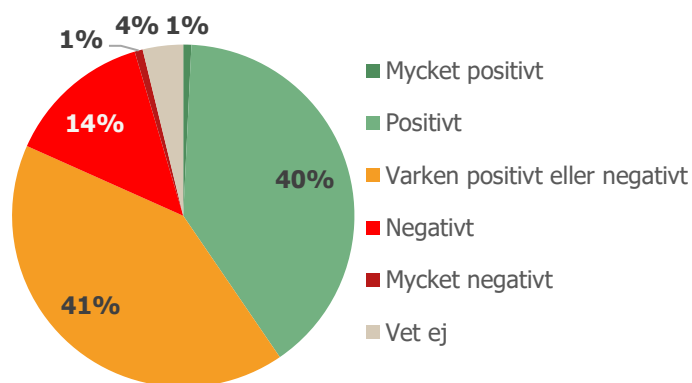
Det frivilliga arbetet är som tidigare nämnt en mycket viktig del för många ideella organisationers dagliga verksamhet. När ledarna för dessa verksamheter svarar på i vilka delar av verksamheten där det frivilliga insatserna görs och i vilken utsträckning är det ändamålsarbete som är viktigast.

Figur 34. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

Framtidsoptimismen är stor bland ledarna när det kommer till frågan om hur det ideella arbetet kommer utvecklas under de kommande 3–5 åren, åtminstone för den egna organisationens verksamhet. Undersökningen genomfördes hösten 2022, efter coronapandemin och Rysslands invasion av Ukraina, två kriser som mobiliserat ett stort engagemang, vilket kan ligga bakom optimismen.

Hur bedömer du att ideellt arbete inom din organisation kommer att utvecklas de kommande 3-5 åren?

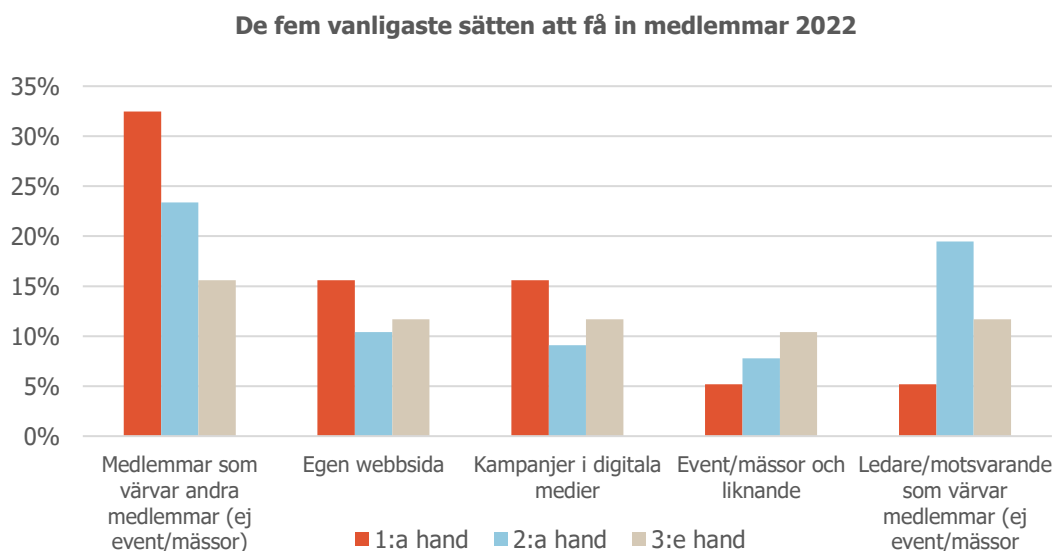

Figur 35. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

Medborgaren som medlem

Som medlem i föreningslivet bidrar medborgaren till grunden av den ideella föreningens demokratiska struktur. Medlemskap i föreningslivet har en stark förankring i det svenska samhället och en stor andel av det svenska civilsamhället består även idag av ideella föreningar som bygger på den demokratiska medlemsstrukturen. Under de senaste 30 åren har utbudet av engagemangsformer breddats och blivit alltmer flexibelt. Även förutsättningarna för att rekrytera och organisera engagemang har förändrats, dessutom har rekryteringsarbetet professionaliserats.²⁰ Närmare 75% av befolkningen, 16 år och äldre är medlem i en eller fler föreningar, vilket motsvarar 6,3 miljoner människor. Data från SCB visar även att fördelningen bland medlemmar är relativt jämnt fördelat mellan könen, men antalet är något fler bland män.²¹

Enligt ledare i civilsamhället är det vanligaste sättet att värva nya medlemmar genom att redan befintliga medlemmar värvar andra medlemmar, följt av egen webbsida och kampanjer i digitala medier på delad andraplats. Undersökningen visar att det däremot inte är så vanligt att få in nya medlemmar via sociala medier, telemarketing, tv-reklam och direktreklam. Som föregående år visar undersökningen att de alternativ som innebär mer riktade och personliga sätt att rekrytera nya medlemmar är de mest förekommande bland organisationerna.

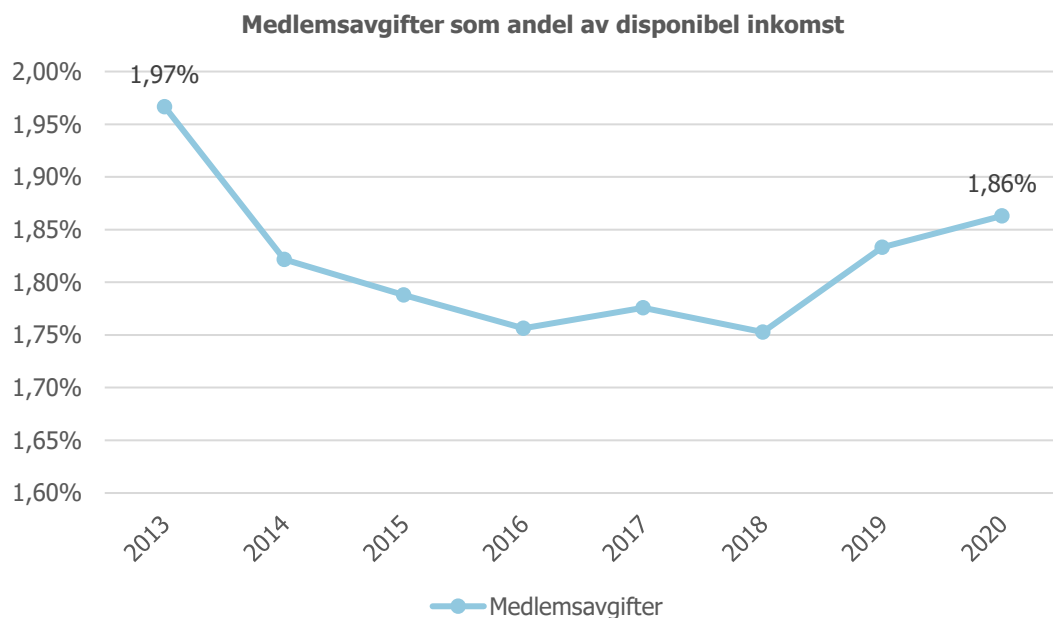

Figur 36. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

²⁰ Karin Robertsson, "Mellan civilsamhälle och folkrörelse", 2021

²¹ SCB, 2022

Medlemsavgifter som andel av disponibel inkomst var fram till 2018 på väg ner, en trend som dock såg ut att brytas under 2019 och 2020. En delförklaring var att hushållens disponibla inkomst inte steg under 2019 och 2020 vilket gör att andelen medlemsavgifter relaterat till det blir större. Samtidigt visar dock också mängden medlemsavgifter på en tydlig ökning, framför allt under 2020.

Figur 37. Källa: SCB 2022

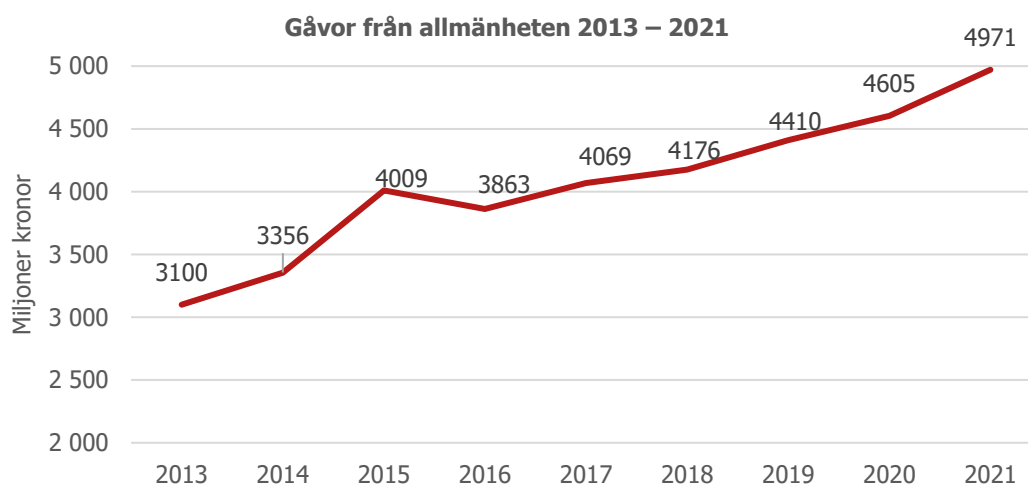
Medborgaren som givare

Ett tredje sätt för medborgaren att engagera sig i och för civilsamhället är som givare. Gåvor bidrar direkt till organisationens finansiering och är ofta relativt fria medel. Därför är det intressant att följa hur allmänhetens givande utvecklas och vilka ändamål som prioriteras. Den mest detaljerade statistiken över allmänhetens givande till organisationer i civilsamhället finns hos Giva Sverige och även om den inte är heltäckande ger den en indikation och bild över gavgivandet.

Diagrammet nedan visar utvecklingen av gåvor från allmänheten²². Gåvor från allmänheten kan inkludera en mängd olika typer av gåvor, allt från månadsgivande till kampanjgåvor och egna insamlingar via sociala medier. Gåvor från allmänheten uppgick 2021 till närmare 5 miljarder kronor, vilket är en ökning med 7,9% under 2021 jämfört med föregående år.

²² "Givandet i siffror 2021", Giva Sverige

Inkluderas testamenten och minnesgåvor står allmänheten för 70% av intäkterna från gåvor, bidrag och samarbeten.

Figur 38. Källa: Givandet i siffror 2021, Giva Sverige

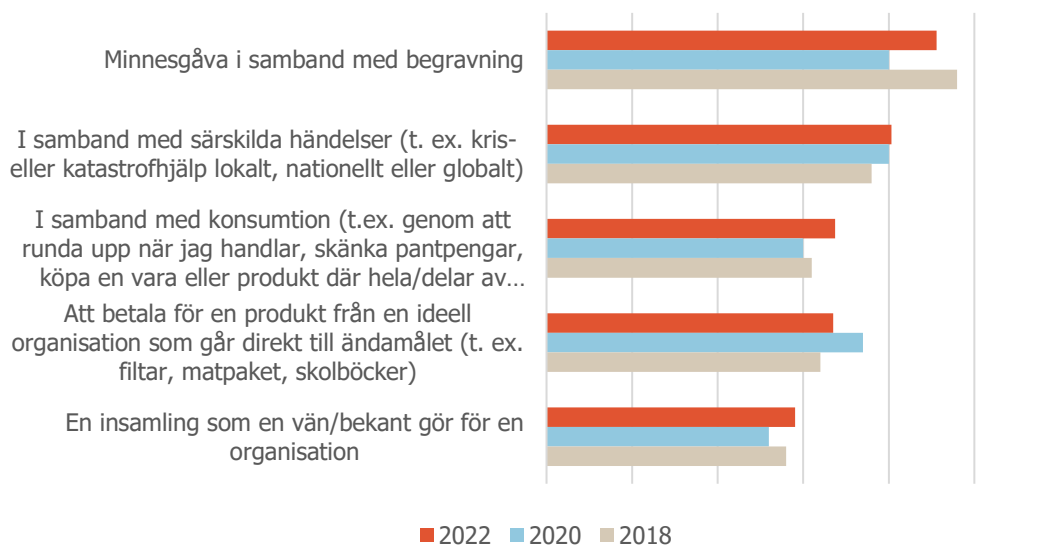
I Novus undersökning om allmänhetens inställning till ideella organisationer och givande som genomfördes i början av 2022 angav 55% att de har skänkt pengar de senaste sex månaderna, vilket är den lägsta siffran sedan mätningens start 2013. Samtidigt visar Giva Sveriges statistik att antalet givare ökar under 2021. Andelen kvinnor som anger att de har skänkt pengar är som tidigare större än för män, 62% jämfört med 48% för män. Efter Rysslands invasion av Ukraina ökar andelen svenskar som anger att de skänkt pengar kraftigt²³ till 63%. Undersökningen visar att männens givande (60%) ökat tre gånger så mycket som kvinnornas, i procentandel räknat. Givandet har ökat inom samtliga ålderskategorier efter invasionen av Ukraina, men allra mest ökar den yngsta gruppen 18–29 år, där andelen ökat med hela 15 procentenheter.

När allmänheten får frågan om när de skulle skänka pengar till en ideell organisation är minnesgåva i samband med begravning fortsatt det tillfälle att skänka som flest föredrar. Men här finns givetvis stora skillnader mellan olika åldersgrupper där 52% av 50–79-åringar anger detta mot 31% av 18–29-åringar, vilket rimligtvis hänger ihop med att äldre personer bevisar fler begravningar. Unga skänker däremot gärna till kris och till katastrofhjälp. Bland 18–29-åringar har 55% angett detta, vilket är betydligt högre än alla andra ålderskategorier, och det

²³ Novus, mars 2022

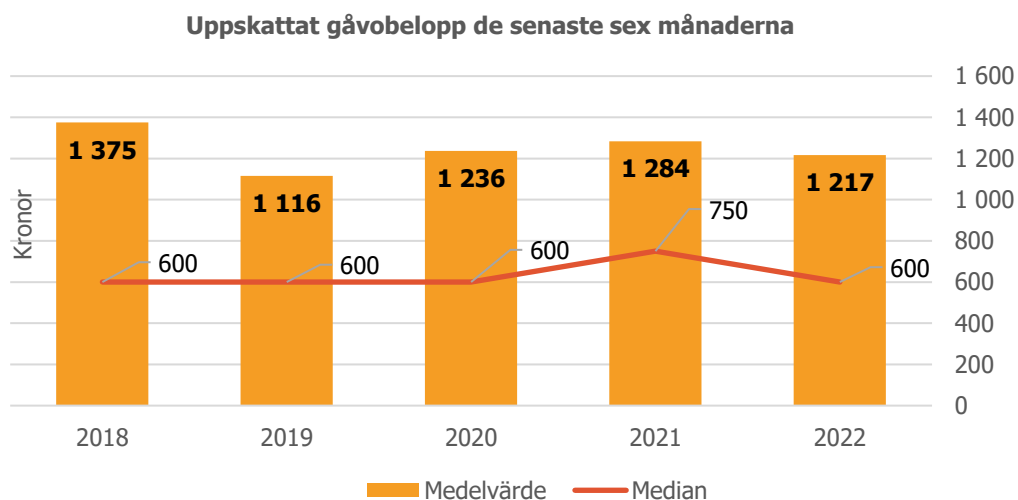
vanligaste svarsalternativet för denna grupp. Detta kan vara förklaringen till att unga ökade sitt givande mest med anledning av Rysslands invasion av Ukraina.

Om du skänker/skulle skänka pengar till en ideell organisation, hur skulle du föredra att göra det?

Figur 39. Källa: Novus 2022 (flera alternativ möjliga) [topp 5 2022 redovisas här]

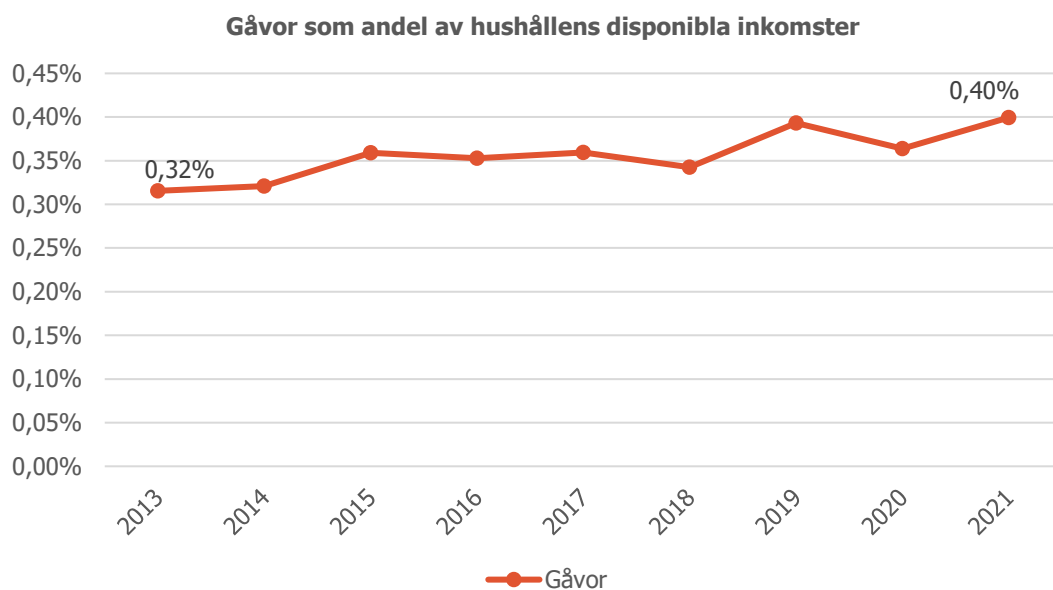
Snittgåvan för en kontraktsgåva (regelbunden gåva) bland Giva Sveriges medlemsorganisationer var i september 2022 141,5 kr och för enskild gåva 272 kr enligt Giva Sveriges gåvostatistik för Q3 2022. Gåvostatistiken, där organisationer med mer än 25 mkr insamlade medel under 2021 redovisar hur deras intäkter sett ut under kvartalet, visar att det finns en viss tendens till nedgång mot slutet av Q3 vad gäller kontraktsgåvor och den tendensen ses i viss utsträckning hos alla organisationer, men den är i samtliga fall inte särskilt stor. Jämfört med Q3 2021 är kontraktsgåvor fortfarande på en högre nivå medan enskilda gåvor är något lägre, framför allt vad gäller snittgåvan. Enskilda gåvor är dock svårare att jämföra då enstaka händelser i en månad kan ha en stor påverkan. Totalt sett är det svårt att mot slutet av oktober se att givandet redan nu ska ha gått ner i en stor utsträckning som många ideella organisationer befarat, även om framtiden är osäker utifrån konjunkturläget. Allmänhetens undersökning visar att det uppskattade gåvogivandet under de senaste sex åren varit relativt konstant under de senaste fem åren.

Figur 42. Källa: Novus januari 2021

Givandets andel ökar svagt

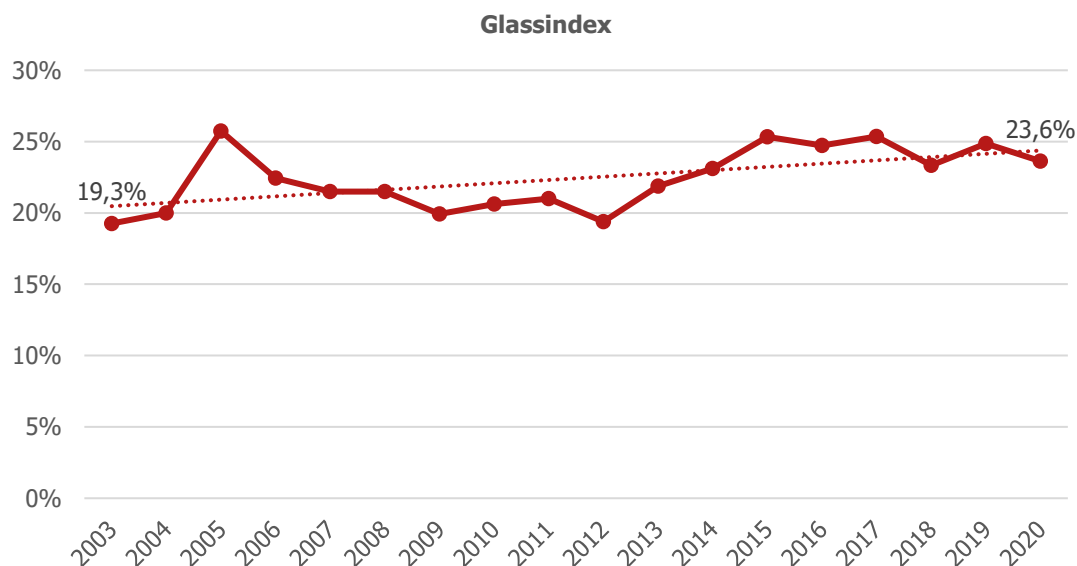
För att få en bild av hur medborgarens gåvogivande utvecklas relativt kan det ställas i relation till disponibel inkomst eller annan konsumtion. Oavsett jämförelse visar diagrammen nedan på en svag men uppåtgående trend.

Figur 40. Källa: Svensk Insamlingskontroll och SCB

Glassindex introducerades 2013 och visar hur mycket pengar svenskar spenderar på glass och sötsaker jämfört med hur mycket som skänks till ideella organisationer med 90-konto. Detta blir ett sätt att ställa givandet i relation till "annan" icke-nödvändig konsumtion för att se om

ideell sektor lyckas motivera till givande i högre grad än konsumtion. Diagrammet nedan visar att glassindex återigen är strax över nivå under 2018, vilket är en nedgång i jämförelse med 2019. Den totala konsumtionen av glass och sötsaker uppgick 2020 till 34,9 miljarder kronor, en ökning med 1,1% jämfört med 2019, medan givandet till 90-konton var 8,3 miljarder kronor, en minskning med 3,9% jämfört med 2019.

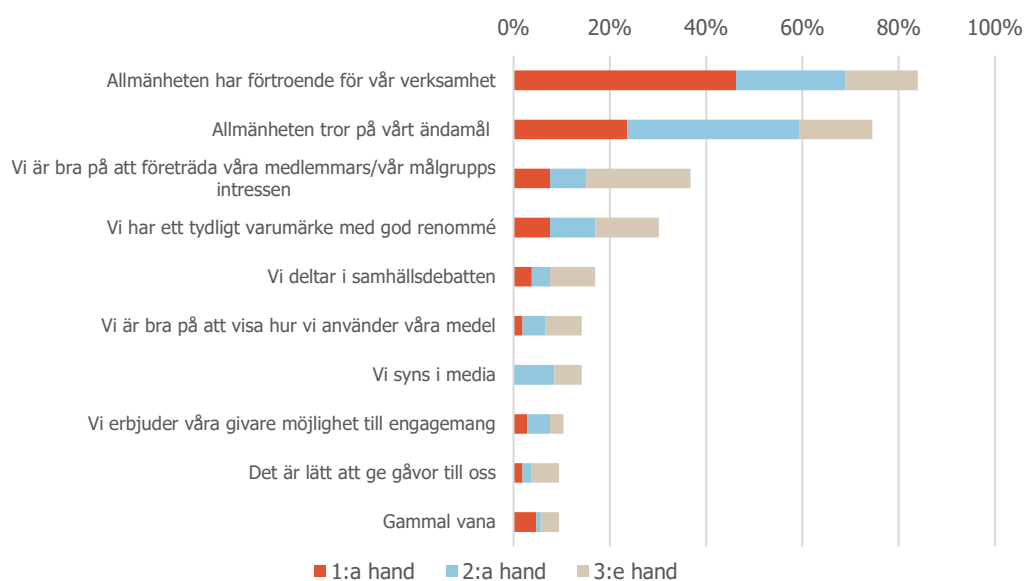
Figur 41. Källa: Svensk Insamlingskontroll och SCB 2022

Ledarnas syn på givande

Den viktigaste insikten om människors motiv till givande är att det inte finns en enda drivkraft som påverkar vårt givande²⁴. I stället finns det flera olika psykologiska mekanismer som kan öka eller minska motivationen att hjälpa. Olika mekanismer har olika betydelse för människor varför den främsta drivkraften för en grupp av människor kan vara oviktig för en annan grupp. När ledare inom civilsamhället svarar på frågan om varför de tror att allmänheten väljer att ge gåvor till just deras organisation svarar de flesta att det är för att allmänheten har högt förtroende för deras organisation och att givarna tror på organisationens ändamål. I jämförelse med 2021 visar ledarundersökningen att andelen som svarat att det viktigaste motivet är att allmänheten har förtroende för organisationens verksamhet är betydligt högre i år.

²⁴ Giva Sverige "Tillit och fördom 2022" – Arvid Erlandsson, docent i psykologi vid Linköpings universitet

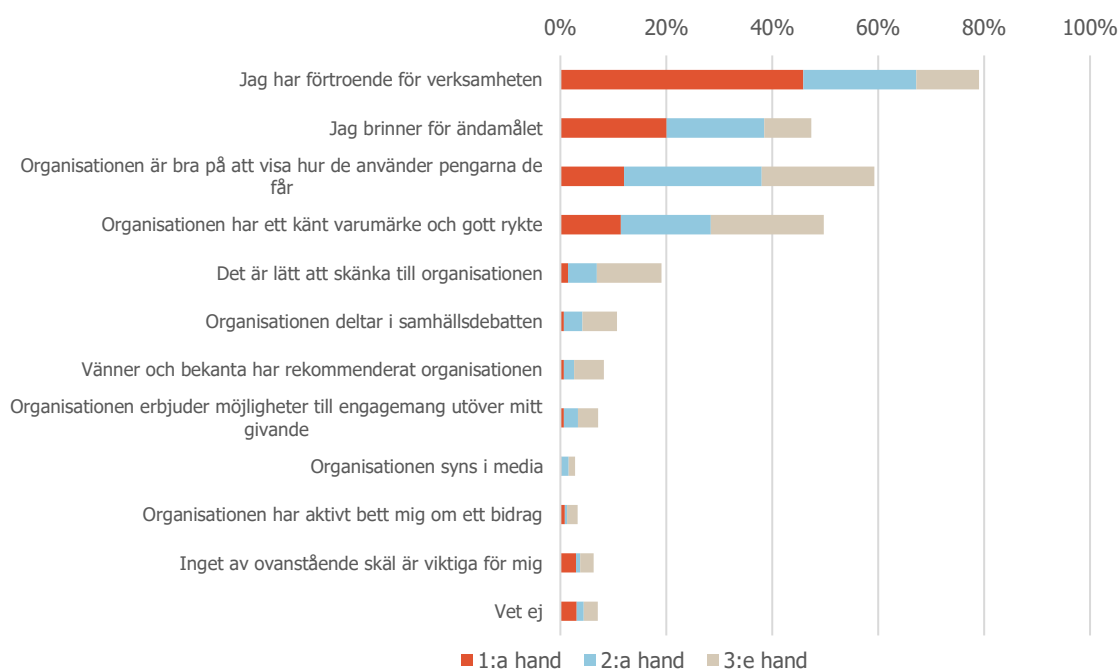
Varför tror ni att givare väljer att ge till er organisation?

Figur 42. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället 2022

Ledarnas uppfattning bekräftas av vad allmänheten själva anger, nämligen att det viktigaste skälet till att de ger till en organisation är förtroende för organisationen följt av att ändamålet är viktigt.

Vilka av följande skäl/faktorer påverkar ditt val av ideell organisation att skänka pengar till mest?

Figur 43. Källa: Novus 2019

Om rapporten

Rapportens källor

Offentligt tillgänglig statistik

- Statistiska centralbyrån (SCB)
- Sveriges kommuner och regioner (SKR)
- Svensk Insamlingskontroll (SIK)

Egna undersökningar

- Enkätundersökning bland ledare inom civilsamhället, 177 svar från ledare i riksorganisationer, undersökningsperiod 12/9-4/10-2022, PwC/Giva Sverige.
- Givandet i siffror 2021, maj 2022, Giva Sverige.
- Nyckeltal för gåvor Q2 2022, september 2022, Giva Sverige
- Nyckeltal för gåvor Q3 2022, november 2022, Giva Sverige
- Enkätundersökningar av givandet i samband med invasionen av Ukraina, apr 2022, sep 2022, Giva Sverige

Andra undersökningar

- "Allmänhetens inställning till ideella organisationer och givande" Novus på uppdrag av Giva Sverige januari 2022

Andra rapporter

- Cowley et al., "State of donation", 2011
- IRM, "Svensk Reklammarknad", 2021
- List, Peysakhovich, "Charitable donations are more responsive to stock market booms than busts", 2011
- Lundström, Wijkström, "Civilsamhället i samhällskontraktet: en antologi om vad som står på spel", 2012
- MUCF, "Organisationsbidragens användning och effekter", 2022
- MUCF, "Ännu ett år av utmaningar", 2022
- MUCF, "En mångfald av villkor och förutsättningar", 2020
- MUCF, "Ideella förenings villkor", 2022

- Sveriges stadsmissioner, "Fattighedsrapporten", 2022
- SCB, "Det civila samhället", 2022
- SCB och Ersta Sköndal Bräcke högskola, "Det frivilliga arbetet i Sverige som del av BNP", 2022
- Karin Robertsson, "Mellan civilsamhälle och folkrörelse" 2021
- Bengtsson & Brommesson, "Allmänhetens förtroende för pandemihantering och framtida civil beredskap", 2022

Djupintervjuer

Fyra djupintervjuer har genomförts med personer som bedömts ha god insyn i de ämnen som detta års rapport fokuserar på; konjunktorens effekt på civilsamhället samt förhållandet mellan finansiär och mottagare.

- Anna Löving, avdelningskoordinator, myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
- Eric Spector, chef realekonomisk analys, Konjunkturinstitutet (KI)
- Emelie Värja, huvudsekreterare i utjämningskommittén
- Teresa Vieglin, vice generalsekreterare, Svenska Postkodstiftelsen

Övriga källor

- Regeringen.se
- Pensionsmyndigheten.se
- Konjunkturinstitutet.se
- Cervenka, Andreas. 2022 - Girigsverige
- Migrationsinfo.se – Fores
- Silf och Swedbank, "Inköpschefsindex" 2022

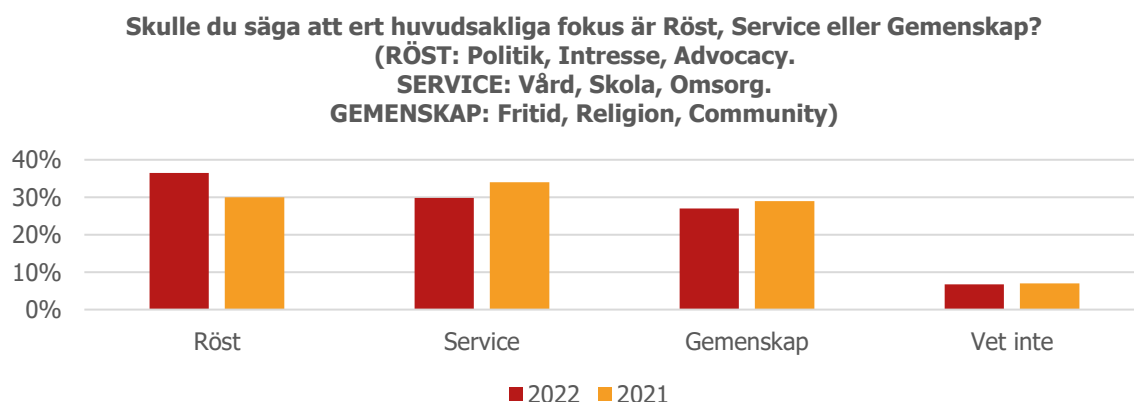
Civilsamhället och urvalet i ledarnas undersökning

För att få ett perspektiv på finansiering, möjligheter och utmaningar från civilsamhällets insida, har vi genomfört en enkätundersökning bland ledare för civilsamhällesorganisationer. Bland de svarande utgör ideella föreningar drygt tre fjärdedelar, medan knappt en fjärdedel är stiftelser och ett fåtal trossamfund.

Många av de svarande anger att de är insamlingsorganisationer och 62% svarar att deras organisation har 90-konto. I Sverige finns det över hundratusen registrerade ideella föreningar, och endast 446 organisationer har 90-konto vilket är en indikator på att de har någon form av insamling av gåvor. Därmed är det en överrepresentation av insamlingsorganisationer i vår undersökning jämfört med hur det ser ut i den ideella sektorn i Sverige som helhet.

När det gäller ändamål är de vanligaste svaren att deras verksamhet riktar sig till barn och ungdom, social verksamhet i Sverige och/eller idrott. Sedan 2021 ställer vi en fråga till ledarna om organisationens huvudsakliga fokus är *röst*, *service* eller *gemenskap*. Figur 1 visar att det är en relativt jämn fördelning bland de svarande med en liten övervikt för "röst". I förra årets undersökning fanns en liten övervikt av "service" men överlag är fördelningen relativt lik.

Cirka 85% av de ideella organisationerna har fysiska personer som medlemmar där hälften har färre än 4 900 medlemmar, hälften 5 000 medlemmar eller mer och 9% svarar att de har över 100 000 medlemmar.

Figur 44. Källa: Enkät till ledare i civilsamhället, 2022

Kontakt

Giva Sverige är en branschorganisation som arbetar för tryggt givande. Våra närmare 180 medlemmar representerar en bredd av ideella organisationer med olika ändamål, av olika storlek och på olika platser i landet. Genom att förbättra förutsättningar för privat finansiering genom gåvor, bidrag och samarbeten verkar vi för ett livskraftigt civilsamhälle och människors möjlighet att engagera sig.

Charlotte Rydh, Generalsekreterare

Telefon: 08-677 30 93 E-post: charlotte@givasverige.se

Mårten Palmefors, Senior analytiker

Telefon: 08-677 30 97 E-post: marten@givasverige.se

PwC Sverige är marknadsledande inom revision, redovisning, skatte- och affärsrådgivning med 2 800 medarbetare och 34 kontor runt om i landet. PwC Sverige utvecklar värden för 45 000 kunder vilka utgörs av stora, medelstora och mindre företag samt ideella organisationer och offentlig sektor.

Johan Sverker, Senior Rådgivare

Telefon: 010-213 39 17, E-post: johan.sverker@pwc.com

Ladda ner rapporten på www.givasverige.se/kunskap/rapporter